Van volkscultuur naar immaterieel erfgoed

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 1 09-04-18 12:12

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 2 09-04-18 12:12

Van volkscultuur naar immaterieel erfgoed

Herinneringen aan Ineke Strouken 1985-2017

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 3 09-04-18 12:12

Colofon
Tweede druk: 1 april 2018
© 2018 Pharos uitgevers

Interviews: EMzovoort tekst en project
Eindredactie: Elise Meier
Fotografie: Fotografie Marco Bakker, Huisinga
Fotografie Utrecht, Jan Stads, Kenniscentrum
Immaterieel Erfgoed Nederland
Vormgeving: Icarus, grafisch ontwerp en illustratie
Productie: Pharos uitgevers

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt worden, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 4 09-04-18 12:12

Inhoud

Voorwoord
Van volkscultuur naar immaterieel erfgoed 7

Informatiecentrum Volkscultuur
Rob Smaling 11

Meertens Instituut
Ton Dekker 17

Nederlands Centrum voor Volkscultuur
Kees Leijten 21

Landelijk Overleg Regionale Geschiedbeoefening
Michiel Gerding 25

Maliebaanfestival
Bernhard van Welzenes 29

Nationale Verteldag
Theo Meder 33

Jaar van het Circus
Adri Lammers 37

Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland
Pieter van Rooij 41

Toetsingscommissie
Frans Schouten 47

Vlaanderen
Jorijn Neyrinck 51

Research Fellow Intangible Heritage Studies Universiteit Utrecht
Albert van der Zeijden 55

Nationale Inventaris
Fatima Oulad Thami 61

Nationale Inventaris
Pieter Bootsma 65

Nationale Inventaris
Wim Goossens 69

Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland
Saskia van Oostveen 73

Pharos uitgevers
Robin Logjes 77

Nederlands Openluchtmuseum
Willem Bijleveld 81

Van volkscultuur naar immaterieel erfgoed 1 april 1985 - 1 april 2017
Ineke Strouken 85

Enkele maanden later
Leo Adriaanse 97

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 5 09-04-18 12:12

Nederlands Centrum voor Volkscultuur

Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed

Nederlands Centrum voor Volkscultuur

Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 6 09-04-18 12:12

Van volkscultuur naar immaterieel erfgoed

Een boek ter ere van het afscheid van Ineke Strouken als directeur van het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland. Een boek waarin wordt teruggekeken én vooruitgekeken. Aan de hand van interviews wordt in dit boek meer dan dertig jaar volkscultuur en immaterieel erfgoed beschreven. Ineke heeft in haar loopbaan de enorme ontwikkeling van volkscultuur naar immaterieel erfgoed persoonlijk begeleid en gestimuleerd. Zij heeft ervoor gezorgd dat immaterieel erfgoed een wezenlijk aspect van de erfgoedbeleving in Nederland is geworden.

Grotendeels dankzij de inzet en gedrevenheid van Ineke is in het jongste decennium het besef gegroeid dat de gemeenschappen die zich bezighouden met immaterieel erfgoed een wezenlijke bijdrage leveren aan de identiteit van gemeenten en regio's. Die gemeenschappen bestaan uit mensen die elkaar vinden in hun passie voor bepaalde tradities en deze actief doorgeven. De bewustwording dat immaterieel erfgoed ten grondslag ligt aan lokale identiteiten is door Ineke en het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland altijd benadrukt.
De rol van het Kenniscentrum als uitvoerder van de taken die volgen uit de ratificatie van het UNESCO-verdrag ter Bescherming van Immaterieel Cultureel Erfgoed sluit hier uitstekend bij aan. Het heeft ertoe geleid dat het Kenniscentrum als belangrijke spil in deze hele ontwikkeling heeft gefungeerd.

Ik ken Ineke al heel lang. Ik heb haar leren kennen toen we samen vier jaar lang in de Provinciale Adviescommissie Cultuur van Overijssel zaten. Wij vonden elkaar toen al in het onderstrepen van het belang van de (h)erkenning van immaterieel erfgoed als factor van belang in de totale erfgoedkwaliteit van Nederland. Daarna hebben we altijd contact gehouden en veel uitgewisseld over de relatie tussen de diverse componenten van het erfgoedveld. Later heeft ze mij, als cultuur- en erfgoedspecialist, gevraagd als voorzitter voor de Raad van Advies van het toenmalig Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed.

Ineke is in wezen een wandelende encyclopedie, al haar kennis zit in haar hoofd. Zij heeft die hele omschakeling van volkscultuur naar immaterieel erfgoed professioneel en met passie begeleid, zij is in feite de verpersoonlijking van deze hele ontwikkeling.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 7 09-04-18 12:12

Als we het hebben over levend erfgoed, wat immaterieel erfgoed immers is, gaat het altijd over het levend houden en het doorgeven aan volgende generaties. Hetzelfde geldt in feite voor Ineke Strouken: zij herbergt een enorme schat aan vak- en dossierkennis en ervaring. Ze heeft zich zeer goed ingeleefd in het wezen van elke gemeenschap en bijbehorende traditie.

Als er iets is dat ik haar namens de Raad van Advies toewens, is dat zij, naast natuurlijk een ontspannen voortzetting van haar leven en werkzaamheden, al die kennis, ervaring en passie op een passende wijze kan overbrengen aan haar opvolgers, zodat de toekomst van het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland goed geborgd is. Zodat Inekes kennis algeméne kennis wordt en zij weet, dat haar werk voortgezet wordt.

Namens de Raad van Advies van het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland,

Yvonne van der Zee,
voorzitter

Foto rechts: Verhuizing van de F.C. Donderstraat 1 in Utrecht naar de Multatulilaan 12 in Culemborg eind 2015.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 8 09-04-18 12:12

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 9 09-04-18 12:12

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 10 09-04-18 12:12

Rob Smaling

Rob Smaling rolde min of meer toevallig de volkscultuur in. Tijdens zijn studie milieuchemie verdeelde hij zijn tijd tussen het onderwerp van zijn studie en folkmuziek. Van het één kwam het ander en zo werd hij uiteindelijk in 1984 de eerste directeur van het Informatiecentrum Volkscultuur, de voorloper van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed en het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland. In die hoedanigheid heeft hij Ineke Strouken aangenomen, die hem later zou opvolgen als directeur. 'Een gouden greep', zoals hij dat zelf noemt. Van 1987 tot 2014 is hij betrokken gebleven bij VIE als bestuurslid.

Jij hebt Ineke Strouken bij het Informatiecentrum Volkscultuur aangenomen. Hoe ging dat?
Eigenlijk wilde ik haar helemaal niet aannemen, dat is het ergste! Het Informatiecentrum Volkscultuur zat op de Drift in Utrecht en ik was directeur, eigenlijk meer meewerkend voorman. Eerst was ik alleen, later kreeg ik een administratief medewerker, Hans Peters. Een andere man, Willem de Blécourt, werkte af en toe op projectmatige basis voor ons. Hij was sociaal wetenschapper. Toen er een inhoudelijk medewerker bij moest komen, wilde ik iemand anders aanstellen. Het bestuur heeft me omgepraat om Ineke Strouken aan te nemen, die ook had gesolliciteerd. Dat is het beste geweest wat het centrum is overkomen!

Al snel bleek dat we volkomen op één lijn zaten qua ideeën en kreeg Ineke ook uitvoerende taken. Vanaf 1981 had ik ook een baan bij de omroep. Ineke en ik deden in feite samen de organisatie van het Informatiecentrum. We keken naar bredere onderwerpen dan alleen volksmuziek. Ineke had vrouwenstudies gestudeerd en was geïnteresseerd in alle tradities. Zij had een groot netwerk, zodat we ons al snel op meer doelgroepen richtten. We vulden elkaar goed aan en zo konden we ervaring opdoen en onze contacten uitbouwen.

Jouw achtergrond als milieuchemicus doet niet direct denken aan volkscultuur. Hoe ben je daarin verzeild geraakt?
Tijdens mijn studie milieuchemie was ik al voor de helft van mijn tijd bezig met folkmuziek. In die tijd, begin jaren 1970, was dat Ierse, Engelse of Amerikaanse folk. Sommige Nederlandse muzikanten vroegen zich af of er ook Nederlandse volksmuziek bestond en gingen op zoek. Ate Doornbosch van het Meertens Instituut verzorgde het radioprogramma 'Onder de groene linde', dat ging over Nederlandse volksliedjes, maar vooral over de zoektocht

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 11 09-04-18 12:12

naar het zóveelste couplet van Heer Halewijn. Toch leek het ons, een groepje muzikaal geïnteresseerden, dat dat de hoek was waar we interessante informatie over de Nederlandse zangtraditie zouden kunnen vinden.

We kwamen in contact met Ate en via hem ook met het Meertens Instituut en het Radio Volkskundig Bureau in Hilversum, waar Henk Kuier voor de NOS werkte. Vanuit het Meertens deed Ate zijn liedonderzoek, het Radio Volkskundig Bureau functioneerde als eerste contact voor de groeiende groep folkmuzikanten die zich interesseerde voor het Nederlandse volkslied.

DE GESCHIEDENIS VAN DE KAMERPLANT

Een van de eerste projecten van het Informatiecentrum Volkscultuur ging over de geschiedenis van de kamerplanten.

Wij wilden graag achterhalen of er meer Nederlandse volksmuziek was dan ballades, dus zochten we in kaartsystemen bij het Meertens Instituut in Amsterdam. Daar binnenkomen was nog niet zo eenvoudig. Iedereen die *Het Bureau* van Voskuil heeft gelezen weet wat daar de sfeer ongeveer was. Het bleek echter wel een schatkamer aan informatie. Onbekende opnamen uit Volendam of Oost-Groningen gaven je hetzelfde gevoel als de folkmuziek uit Engeland. Daar wilde ik graag meer van weten. Soms, als ik alleen op de kamer van Ate in het Meertens Instituut zat, maakte ik zelf geluidsopnames van de mooiste stukken uit het archief en zocht in hun kaartenbakken de gegevens van de zangers op. Dat leverde interessante achtergronden op. Er bestond dus wèl een Nederlandse zangtraditie!

Dat is folkmuziek, maar nog geen volkscultuur. Hoe ging dat?

Inmiddels organiseerden we met een groep folkmuzikanten festivals in Utrecht. Onderdeel van het programma in 1974 was een workshop met Ate Doornbosch die een paar oude Brabantse dames à capella volksliedjes liet zingen. Ook traden er groepen op die materiaal uit het archief hadden bewerkt. Op dat festival kwam ik in contact met Prof. Dr. Tjaard de Haan, een volkskundige die heel veel publiceerde. Hij zat gewoon tussen het langharig tuig op de koude tegelvloer. Via Tjaard werd ik in 1974 secretaris van het Beraad voor het Nederlands Volksleven en het Nederlands Volkskundig Genootschap. Het Beraad gaf een tijdschrift uit, *Neerlands Volksleven*.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 12 09-04-18 12:12

De taken van het Beraad en het Genootschap bestonden vooral uit het verenigen van de Nederlandse folkloristen en het bieden van een forum voor vraagstukken op het gebied van de Nederlandse volkskunde. Voorheen zaten daar ook mensen van het Meertens Instituut in, maar die trokken zich steeds meer terug. Zij hielden zich liever bezig met onderzoek dan met coördineren van het veld. Het leek een aflopende zaak.

Begin jaren 1980 waren er allerlei ontwikkelingen en herstructureringen in de hele kunstzinnige vormingswereld (dans, muziek, beeldende kunst, toneel en volkscultuur). Eén van de ambtenaren bij het ministerie van CRM, MarijkeTaminiau, kon het goed vinden met onze voorzitter en zag het belang in van volkscultuur, zodat we subsidie kregen om het Informatiecentrum Volkscultuur (IV) op te richten. Ik werd tot directeur gebombardeerd. We werden opeens geïnstitutionaliseerd en moesten gaan nadenken over wat we zouden gaan doen.

Geef eens een voorbeeld van hoe Ineke en jij dat aanpakten.
Ineke en ik wilden met het nieuwe Informatiecentrum meer naar buiten treden en meer jonge mensen betrekken bij volkscultuur. Eén keer per jaar hadden het Beraad en het Genootschap al zogenaamde Volkskundedagen georganiseerd waarmee ze een breder publiek wilden aanspreken. Wij wilden meer doen met volkscultuur, met de kennis daarover. Het Nederlands Openluchtmuseum en het Zuiderzeemuseum waren meer gericht op oude dingen en conserveren. Wij vonden het zonde dat er een stolp over gezet werd. We wilden graag dat de volkscultuur zich zou blijven ontwikkelen en wilden niet alleen de oude, verdwijnende plattelandsgebruiken maar vooral ook de hedendaagse cultuur van het dagelijkse leven met alle tradities en nieuwe ontwikkelingen belichten. Tjaard de Haan vond dat ook en ondersteunde ons daarin. Hij had veel connecties en invloed zodat hij een belangrijke bondgenoot vormde naast Inekes netwerk.

Onze eerste grote publiciteitscampagne heette 'Volkscultuur is meer dan klompendansen alleen'. Het was een groot succes. Ineke en ik wilden oude en jonge mensen aanspreken. De nieuwe aanpak van de Volkskundedagen verschilde totaal van de oude manier. Vonden de dagen voorheen vooral plaats in musea, wij organiseerden ze in theaters met veel optredens. De praktijk was voor ons heel belangrijk. Dat was echt Inekes invloed, zij is meer van de praktijk.

Ineke volgde je in 1987 op als directeur. Ben je er tevreden over hoe zij dat gedaan heeft?
Ik had er helemaal geen moeite mee om het roer aan Ineke over te geven, want ik wist dat ze het prima zou doen. Ik wilde het wel blijven volgen, maar meer vanaf de zijlijn, als bestuurslid. Ik heb tot het einde in 2013 in het bestuur gezeten.

Eerst werd er nog niet zoveel met de media gedaan. Natuurlijk wel als er een manifestatie of congres was, maar verder niet zo. Er kwamen meer tijdschriften, eerst *Volkscultuur* naast het

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 13 09-04-18 12:12

oudere *Neerlands Volksleven*, om over meer onderwerpen te kunnen schrijven. Naast volksmuziek en -dans werd dat uitgebouwd naar kamerplanten, kermis, circus. Het werd ook meer geïllustreerd met foto's en mooi vormgegeven. Ineke heeft de tijdschriften ontwikkeld tot wat ze nu zijn.

Later werd er in het, inmiddels, Nederlands Centrum voor Volkscultuur (NCV) meer gepraat over structuren. Zo werden er Landelijke Overleggen voor Regionale Geschiedenis en Folklore opgericht en verschoof het accent van informatie geven naar ondersteuning van het veld. Eigenlijk is de hele ontwikkeling van het Informatiecentrum tot wat het nu is een logische opeenvolging van gebeurtenissen en keuzes geweest.

Op een gegeven moment werd er in het bestuur veel gepraat over de overgang naar immaterieel erfgoed, wat op zich een vrij nieuw fenomeen was. Wat zou het betekenen voor het NCV en voor het ingeburgerde begrip volkscultuur? Toch heeft het bestuur zich er nooit zorgen over gemaakt. Het was duidelijk dat het Meertens Instituut het niet wilde. En het NCV wilde het wel. Het leek ons ook een goede, logische stap. Dus werd de volgende stap het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed (VIE).

Wat heeft het VIE bereikt?

Terugkijkend kun je wel stellen dat het IV/ NCV/ VIE grote invloed heeft gehad. Het heeft bereikt dat er een veel uitgebreidere belangstelling voor volkscultuur is gekomen, vooral voor de hedendaagse volkscultuur. De organisatiegraad van de volkscultuur in Nederland is verbeterd: er is een duidelijke structuur in alle provincies, er zijn overal werkgroepen en alle betrokken verenigingen zijn in kaart gebracht.
Eindelijk is duidelijk gemaakt dat volkscultuur inderdaad meer is dan alleen klompendansen. Dat is inmiddels breed bekend in de samenleving.

Het belangrijkste is dat het hele veld van volkscultuur in the picture is gezet. Het is immaterieel erfgoed geworden en als zodanig is men trots op zijn eigen hobby's geworden. Alle plaatselijke clubjes zijn zich bewust geworden van de waarde van hun activiteiten, er heeft een emancipatie plaatsgevonden.

Uiteindelijk zijn de idealen bereikt die we ons ruim dertig jaar geleden gesteld hebben. Dat hadden we nooit kunnen voorspellen. Het is een feit dat dat voor het grootste deel op het conto van Ineke komt. Het is doorslaggevend dat er altijd goede publiciteit rondom de activiteiten is gemaakt. Zij is daar een kei in. De omvang die het nu heeft, is aan haar te danken. Ze heeft alles altijd zelf gedaan, het is onbegrijpelijk hoe ze het heeft volgehouden.

In 2005 heb ik ervoor gezorgd dat ze een lintje kreeg tijdens een grote manifestatie in Fort Voordorp, uitgereikt door de burgemeester van Wijk bij Duurstede. Ze wist van niks, was totaal verrast. Voor het eerst had ze even geen woorden.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 14 09-04-18 12:12

Geheel onverwachts een lintje tijdens een manifestatie in Fort Voordorp.

Hoe zie jij de toekomst van het Kenniscentrum en Ineke?

Wat betreft de toekomst is het onzeker op welke manier de verworvenheden van Inekes levenswerk een plek zullen krijgen. Na het aftreden van het bestuur van VIE, bij het formeel samengaan met het Nederlands Openluchtmuseum, heeft Ineke samen met haar club betrokken medewerkers nog een aantal belangrijke publicaties het licht doen zien. Deze praktische handleidingen en informatieve folders over immaterieel erfgoed, steeds met een open blik naar actuele verschijningsvormen van volkscultuur, zullen ook in de toekomst hun waarde behouden.
De druk tot werkelijke integratie met het Openluchtmuseum neemt nu toe. Dat wordt nog een flinke klus, want de uitgangspunten en prioriteiten van de organisaties zijn nogal verschillend. Maar voor Ineke, met haar naderend pensioen, wordt het tijd dat aan anderen over te laten. De wereld van volkscultuur en immaterieel erfgoed zal haar ongetwijfeld weten te vinden, dus het is zeker niet uit het oog, uit het hart.

Voor Ineke betekent dit in ieder geval niet langer meer die druk van, meestal zeven dagen in de week, alle ballen van haar werk en passie in de lucht proberen te houden. Haar bijdragen aan het op de kaart zetten van volkscultuur en immaterieel erfgoed zijn onuitwisbaar. Wat er ook gaat gebeuren, als Ineke stopt wordt alles anders. Het VIE wás Ineke!

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 15 09-04-18 12:12

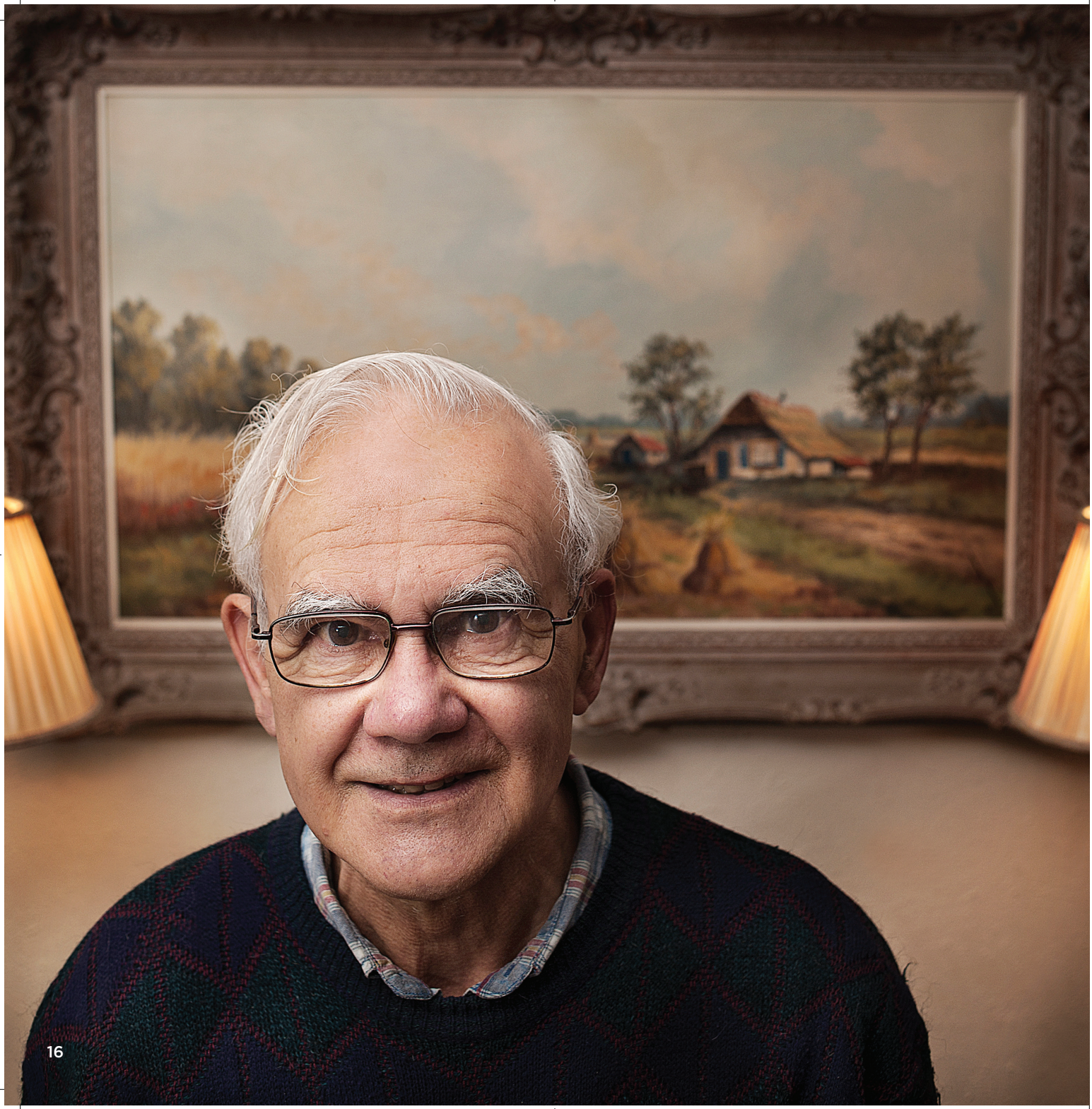

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 16 09-04-18 12:12

Ton Dekker

Ton Dekker heeft jarenlang het segment volksverhalen voor zijn rekening genomen binnen de afdeling Volkskunde van het Meertens Instituut. In die hoedanigheid heeft hij Ineke Strouken leren kennen toen zij net directeur was geworden van het Informatiecentrum Volkscultuur, een ontmoeting waar zij zelf toentertijd nogal tegenop zag. Later is Ton hoofd geworden van de afdeling Volkskunde.

Kunt u zich nog die eerste ontmoeting met Ineke Strouken herinneren?
Redelijk. Ik herinner me een jongedame die zich goed voorbereid had op deze belangrijke kennismaking. Zij was toen net directeur, het zal in de loop van de jaren ’80 geweest zijn. Met een vrolijke, opgewekte stem vertelde ze ons over haar toekomstplannen met het Informatiecentrum. Ze was absoluut geen grijze muis, had zich een beetje opgemaakt. Ik vond haar een heel goede indruk maken. Ze wilde met ons samenwerken en contacten met het veld opbouwen. Ik vond dat niet verkeerd, maar mijn collega en toenmalig hoofd van de afdeling Voskuil koesterde een enorm wantrouwen tegen mensen die zich interesseerden voor volkskunde en het platteland.

Waar kwam dat wantrouwen vandaan?
Voskuils achterdocht hing samen met de oorlog en met het feit dat ons vakgebied lang gedomineerd was door de Duitse volkskunde. Die wilde in alle uitingen van volkscultuur een soort oer-Germaanse oorsprong of restanten daarvan terugvinden. Dat is natuurlijk later door de nazi’s misbruikt. Begrippen als eigen identiteit, ras, etniciteit zijn heel gevaarlijk als ze verkeerd gebruikt worden.

De belangstelling voor de eigen cultuur vond Voskuil dus heel gevaarlijk, terwijl ik daar iets meer ontspannen tegenover stond. Dat kwam wellicht doordat ik de oorlog niet meegemaakt had en hij wel, als kind. Hij heeft zelfs een tijd in Drenthe gewoond in de buurt van een kamp, maar had als kleine jongen daar verder niet over nagedacht. Pas later vond hij dat vreemd van zichzelf.

Ineke werd dus met gemengde gevoelens ontvangen?
Ineke was nieuwsgierig naar de tradities en ging niet gebukt onder oorlogstrauma’s. De indruk die zij op ons maakte was meer van: Wat komt daar nu voor een onbevangen vogel binnen? dan dat ze de oude Germanen zou gaan bestuderen. Zij zat vol in de cultuur van alledag. Ik vond haar uitgangspunt wel verfrissend en vond het

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 17 09-04-18 12:12

heel legitiem dat iemand nieuwsgierig was naar historische achtergronden van de eigen omgeving zonder daar meteen slechte bijbedoelingen bij te hebben. Die open benadering sprak me wel aan.

Het Meertens Instituut hield zich toch ook bezig met volkskunde? Hoe benaderde het Meertens Instituut dat onderwerp dan?
Ik ben bij het Meertens Instituut gaan werken als bijbaantje. Ik studeerde Duits, wist niets van volkskunde. Niemand van ons eigenlijk. Wat wij deden was vooral documenteren. Wij hebben een enorm kaartsysteem aangelegd van alle informatie over volkscultuur en volkskunde in media en boeken. Wij schreven daar niet over, maar gingen ervan uit dat dit kaartsysteem in de verre toekomst de basis zou kunnen vormen voor de wetenschappelijke bestudering van cultuurverschijnselen. Het zou tevens een wapen moeten worden in de ontmaskering van de oude volkskundigen met hun etnische, op de plattelandscultuur gefixeerde belangstelling. Vooral Voskuil vond dat een mooi idee: 'ontmaskeren'.

Later is men de volkskunde anders gaan benaderen, die stroming kwam vooral vanuit Duitsland. Men ging volkskunde meer op een antropologische wijze beoefenen. Wij hielden ons aanvankelijk eigenlijk niet bezig met onderzoek. Ook Meertens heeft zich daar altijd verre van gehouden, hij wilde enkel registreren. Pas in de jaren '70 begon dat langzaam te veranderen.
In 2000 publiceerde het Meertens Instituut het volkskundig handboek *Volkscultuur. Een inleiding in de Nederlandse etnologie*.

In 1998 vroegen het Nederlands Centrum voor Volkscultuur, het Meertens Instituut en het Nederlands Openluchtmuseum aan alle Nederlanders om een brief te schrijven aan de toekomst over hun dagelijks leven. Dit archief van tienduizenden brieven is ondergebracht bij het Meertens Instituut.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 18 09-04-18 12:12

Hierin wordt het Nederlands Centrum voor Volkscultuur als een belangrijke speler naast het Nederlands Openluchtmuseum genoemd op het terrein van de Nederlandse etnologie.

Kunt u een voorbeeld geven van samenwerking tussen het Meertens Instituut en het Nederlands Centrum voor Volkscultuur?

Het Meertens instituut zat samen met het Nederlands Centrum voor Volkscultuur, het Openluchtmuseum en het Zuiderzeemuseum in een werkgroep. Om de paar maanden kwamen wij bijeen om allerlei zaken en plannen te bespreken. Wij hebben heel zinnige dingen gedaan zoals het project *Brieven aan de toekomst*. Dat is een groot succes geworden. Zonder Ineke was dat niet gelukt. Zij heeft een geweldig praktische benadering. Natuurlijk was de hulp van het Openluchtmuseum ook belangrijk, zij hadden veel contact met overheden en sponsors.

Verder organiseerden onze organisaties samen vaak volkskundedagen. Ik ben Ineke vaak in die groep tegengekomen, het was een heel nuttige samenwerking. Alle organisaties zaten er volkomen gelijkwaardig in, ieders inbreng werd gewaardeerd zonder onderscheid naar niveau van wetenschappelijkheid. Wij hebben ook samen met het Nederlands Centrum voor Volkscultuur de *Cahiers voor regionale en lokale geschiedbeoefening* uitgegeven. Het Meertens Instituut zat daarbij om het wetenschappelijke sturing te geven, omdat wij onderdeel zijn van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.

Heeft u Ineke en het centrum later nog gevolgd?

Eigenlijk niet. Ik ben in 2000 met de VUT gegaan en heb nog wel gewerkt aan enkele volkskundige publicaties, onder andere over de geschiedenis van de Nederlandse volkskunde en recent over het repertoire van ruim 500 liederen van twee Brabantse gezusters. Ik heb me daarna meer op de bescherming van dieren gericht.

Ik weet dat het centrum nu overgaat naar het Openluchtmuseum. Persoonlijk denk ik dat ze wel moeten oppassen. Het Openluchtmuseum is een grote organisatie waar je een klein onderdeel van wordt. Je loopt dan toch het risico weggestreept te worden. Je eigen zichtbaarheid verdwijnt. Dat zou jammer zijn, want Nederlands Centrum voor Volkscultuur heeft zijn waarde voor het vakgebied wel bewezen.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 19 09-04-18 12:12

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 20 09-04-18 12:12

Kees Leijten

Kees Leijten kent Ineke Strouken al heel lang, al sinds ze een meisje was. Zij delen een gezamenlijke passie voor heemkunde en hebben zich ruim tien jaar ingezet om een Leerstoel Cultuur in Brabant te realiseren. Kees is voorzitter van Brabants Heem geweest van 1987 tot 1997, daarna lid van het bestuur van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed (VIE) van 1998 tot en met 2012. Verder was hij de eerste Voorzitter van de Leerstoel Cultuur in Brabant.

U kent Ineke Strouken al een lange tijd en heeft haar carrière van redelijk nabij gevolgd. Wat heeft Ineke met VIE volgens u bereikt?
Ineke heeft in de 32 jaar dat zij directeur van VIE is geweest heel actief publiciteit gevoerd om te laten zien dat volkscultuur niet oubollig is. Het gaat over het leven van nu, waarin tradities nog steeds een plekje hebben op hun eigen manier. Hetzelfde geldt voor ambachten. Jarenlang is er weinig gedaan om tradities en volkscultuur met de tijd mee te laten gaan. Toen wij net begonnen met ons in te zetten voor de leerstoel vond men dat helemaal niets. De verandering van het begrip volkscultuur heeft plaatsgevonden in de tijd dat Ineke bij VIE directeur was en daar heeft zij zich voor ingezet.

Achteraf bekeken heeft Ineke de volkskunde echt naar een hoger plan getild door de vele congressen, publicaties en andere activiteiten van VIE. Iedere keer kwam er weer een nieuw tijdschrift bij. Publiciteit genereren ging haar goed af. Dat was ook wel nodig om volkscultuur bekender te maken. Ineke werd en wordt ook vaak gevraagd door de media, ze is echt dé expert in tradities. En ze heeft het voor elkaar gekregen dat Koningin Beatrix in november 2008 het Jaar van de Tradities opende.

Sinds VIE bezig is met immaterieel erfgoed en UNESCO, is de ontwikkeling van volkscultuur nog harder gegaan. Ik weet nog goed dat het Bloemencorso van Zundert op de Nationale Inventaris Immaterieel Cultureel Erfgoed is gekomen. Daarvóór stond het idee dat dit ook erfgoed was op een laag pitje bij heel veel immaterieel erfgoedverenigingen en overheden. Maar sinds de Nationale Inventaris zijn ze allemaal veel actiever geworden. Dat is haar verdienste.

Hoe heeft u Ineke leren kennen?
Onze eerste kennismaking dateert uit 1970, toen zij als meisje van een jaar of achttien al betrokken was bij de heemkundekringen uit Goirle en Tilburg. Ik zat toen bij de heemkundekring van Etten, *Jan Uten Houte*. Ineke was altijd één en al volkskunde, heel ijverig. Onlangs vertelde ze

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 21 09-04-18 12:12

Het Driekoningenzingen wordt op enkele plekken in het midden van Brabant nog steeds gedaan.

me dat ik haar toen, in 1970, verteld heb hoe een haas bereid moest worden. Dat was in De Zwaan in Oisterwijk, een chique gelegenheid.

U heeft samen met Ineke een belangrijke rol gespeeld voor de Brabantse volkscultuur. Kunt u daar iets over vertellen?

Vanaf 1982 hebben Ineke en ik ons ingezet om een Leerstoel Cultuur in Brabant aan de Universiteit van Tilburg te realiseren. Dat heeft ons veel moeite gekost. In het begin kregen we geen voet aan de grond. Met veel doorzettingsvermogen is het ons gelukt: op 27 december 1993 is de leerstoel geïnstalleerd. Peter Nissen werd als eerste benoemd tot hoogleraar. Toen Nissen in 1998 naar de Universiteit van Nijmegen ging, is Ineke nog tijdelijk hoogleraar geweest tot in 2000 Arnoud-Jan Bijsterveld benoemd werd.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 22 09-04-18 12:12

Nadat we de leerstoel gerealiseerd hadden heeft ze mij gevraagd om tot het bestuur van VIE toe te treden. In 1998 ben ik daarin gekomen. Ik was toen net gestopt als voorzitter van Brabants Heem, maar was er nog wel bij betrokken. Brabants Heem organiseerde van oudsher elk jaar een Volkscultuurdag. VIE heeft daar vanaf het begin aan deelgenomen. We hebben ook verschillende Volkscultuurdagen samen georganiseerd, zoals in Etten-Leur en Tilburg. Dat was altijd heel gezellig.

Hoe zou u Ineke omschrijven?
Naast het functionele contact voor Brabants Heem en de leerstoel hebben we ook altijd vriendschappelijk contact gehouden. Ineke is een open en gezellige meid, we konden goed met elkaar opschieten. Ik ben bij haar huwelijk met Ton Fischer geweest en met mijn kleinzoon Max bij de Grote Circusparade in Utrecht. Max was toen een jaar of zes en vond dat prachtig!

Persoonlijk vind ik tradities als het Oudejaarszingen in Ulvenhout en Bavel en het Driekoningenzingen in Tilburg de moeite waard om te blijven bestaan. Ineke heeft met VIE altijd haar best gedaan om dat soort tradities een impuls te geven. Dat is haar grote verdienste. Tachtig jaar geleden ben ik ook nog als kleine jongen met de rommelpot langs de deuren gegaan om liedjes te zingen voor oudjaar.

Hoe ziet u de toekomst van het Kenniscentrum?
Eind 2012 is het bestuur ontbonden, omdat het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed toen officieel onderdeel werd van het Nederlands Openluchtmuseum. Ik hoop dat ze vanuit het museum voldoende faciliteiten krijgen om hun belangrijke werk voort te zetten, maar ik heb er een hard hoofd in. Het Openluchtmuseum is een groot lichaam, ik hoop niet dat ze ondergesneeuwd worden en naar het derde plan verhuizen.

Zaken zoals congressen organiseren en publicaties uitgeven over het belang van immaterieel erfgoed zijn onmisbaar om mensen te blijven bereiken. De aandacht van de mensen brokkelt tegenwoordig toch al zo snel af. Dat geldt met name voor jonge mensen die meer geïnteresseerd zijn in hun smartphones en dergelijke. Het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, zoals VIE nu heet, moet in de gelegenheid gesteld worden door te kunnen gaan met zijn werk om het UNESCO-verdrag in Nederland uit te voeren en immaterieel erfgoed tot een volwaardige tak van erfgoed te maken.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 23 09-04-18 12:12

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 24 09-04-18 12:12

Michiel Gerding

Michiel Gerding heeft vanaf 1983 als één van de eerste Provinciaal Historici veel conferenties meegemaakt die het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed (VIE) voor het Landelijk Overleg Regionale Geschiedbeoefening (LORG) organiseerde. In zijn herinnering waren dat conferenties met mooie inhoudelijke thema's, die in het begin soms uitmondden in nachtelijke drink- en zangpartijen. Later heeft hij van 2004 tot 2008 zitting gehad in de Raad van Cultuur als deskundige op het gebied van volkscultuur.

Kun je me iets vertellen over de begintijd van het LORG?

Halverwege de jaren 1980 werd het LORG gevormd om Provinciaal Historici, die een nogal solistische functie hadden, een platform te bieden voor overleg en kennisdeling. Provinciaal historici waren aangesteld voor de ondersteuning van de regionale en lokale geschiedbeoefening. De conferenties van het LORG waren vaak meerdaags en werden georganiseerd met het VIE, dat ook de landelijke ondersteuning van de lokaal historische verenigingen tot taak had. Thema's waren onderwerpen zoals cultuurtoerisme, cultuureducatie en erfgoededucatie, bedoeld als verdieping voor historici, archivarissen en andere wetenschappers. Ik ben zelf in 1983 in Drenthe begonnen als Provinciaal Historicus, een term die ik overigens zelf heb geïntroduceerd, en ben kort daarna in contact met het VIE en Ineke Strouken gekomen.

Hoewel de meeste contacten via Albert van der Zeijden verliepen, heb ik wel enkele mooie herinneringen aan Ineke. Soms liepen de conferenties namelijk uit in gedenkwaardige nachtelijke drinkgelagen, waar ook zij driftig aan meedeed. De gezelligheid en het samen zingen heeft onze band versterkt. Dat is door de jaren heen zo gebleven. Later zijn de conferenties en contacten veel zakelijker geworden, dat hebben wij als oudgedienden weleens betreurd. Maar het was een algemene tendens.

Hoe ben je in de Raad van Cultuur terechtgekomen?

Eén van de kenmerken van het LORG was dat er geweldig veel ups & downs zijn geweest. De samenstelling wisselde steeds, afhankelijk van provinciale bezuinigingen. Lang niet elke provincie had een historicus aangesteld en soms waren dat mensen met een heel andere achtergrond. Vaak werd de functie van de ene club naar de andere geschoven en soms opgeheven, afhankelijk van het cultuurbeleid van een provincie. Het aanstellen van een Provinciaal Historicus heeft geen wettelijke basis, zoals bijvoorbeeld wel een

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 25 09-04-18 12:12

Provinciaal Archeoloog. Dat maakt de positie zwakker, maar geeft ook meer vrijheid.

Ik vond dat ik een landelijk netwerk moest onderhouden om gevoed te worden en gelukkig waren mijn bazen het daarmee eens. Zo ben ik via mijn contacten gevraagd om zitting te nemen in de Deelcommissie Cultuureducatie en Amateurkunst van de Raad van Cultuur, omdat ik als enige iets wist over volkscultuur. De andere leden hadden daar geen kaas van gegeten. Het VIE werd betaald door het ministerie en viel onder advisering door de Raad van Cultuur. Maar het was geen museum, archief of podiumkunst. Uit nood geboren is het toen geschaard onder cultuureducatie en amateurkunsten, waar wel iets voor te zeggen viel. Toch maakte dit besluit het VIE daar een beetje verweesd.

Kun je meer vertellen over de tijd dat je in de Raad van Cultuur zat?

Ik heb het altijd als mijn taak gezien om de belangen van de volkscultuur en het VIE te vertegenwoordigen in de Raad van Cultuur. De periode dat ik erin zat, van 2004 tot 2008, was een interessante tijd waarin veel veranderingen in het subsidiebestel plaatsvonden. Zo heb ik ook de aanzet tot immaterieel erfgoed meegemaakt.

Opeens ging iedereen over immaterieel erfgoed praten in plaats van over volkscultuur, dat toch een meer beperkte term is. Vooral Albert van der Zeijden heeft er veel over nagedacht en gepubliceerd, onder meer in het tijdschrift *Levend Erfgoed*. Dat heeft de discussie over immaterieel erfgoed en wetenschappelijk onderzoek daarnaar gestimuleerd. Die stimulans kwam niet erg vanuit het Meertens Instituut met zijn stoffige imago. Met de dynamiek die Ineke eigen is stortte het VIE zich erop. Maar de daadwerkelijke overgang naar immaterieel erfgoed heb ik niet van dichtbij meegemaakt.

Wat zie jij als belangrijkste prestaties van het VIE?

Het VIE heeft altijd veel gepubliceerd, dat is erg belangrijk in deze sector. Door middel van het naar buiten treden met publicaties en grote projecten heeft het centrum een enorme naam opgebouwd en bekendheid gekregen. Zo wist men aanvankelijk bij de Raad van Cultuur niets over het VIE, maar kende men wel de publicaties. Dat is erg belangrijk voor dit soort clubs. Vooral het koppelen van een publicatie aan een groot project, zoals *Brieven aan de toekomst*, was een goede keuze. Dat was toch wel een megasucces.

Het ondersteunen van het eigenlijke amateurveld van volkskunde en volkscultuur hebben de medewerkers van het VIE ook heel goed gedaan. De laatste dertig jaar is de belangstelling voor de lokale geschiedschrijving geëxplodeerd, iedere stad en dorp heeft een eigen historische vereniging en is steeds professioneler geëquipeerd. Het LORG heeft altijd geprobeerd impulsen te geven, zoals door het publiceren van de serie *Cahiers voor regionale en lokale geschiedbeoefening*. Toen onze uitgever stopte met de reeks heeft het VIE dat overgenomen.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 26 09-04-18 12:12

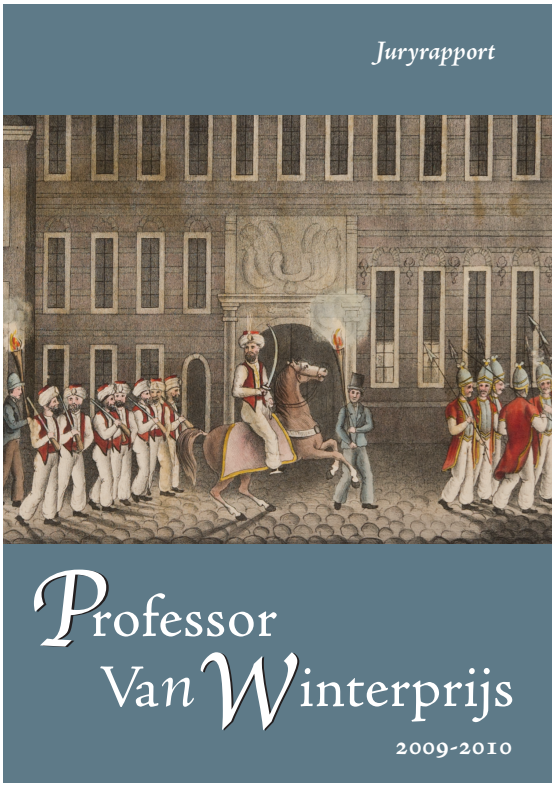

Tot 2013 was lokale en regionale geschiedenis een van de sectoren die VIE ondersteunde. De Van Winterprijs werd om de twee jaar uitgereikt aan de auteur van de beste publicatie op het gebied van regionale geschiedenis.

Ook de Van Winterprijs voor de beste publicatie op het gebied van regionale en lokale geschiedenis is lang via het VIE uitgereikt.

Hoe zie jij de toekomst van het Kenniscentrum?
De combinatie van Albert en Ineke is heel goed geweest voor het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed. Albert was heel sterk in het wetenschappelijk onderzoeken en publiceren, in het thematisch voeden van de sector en het aanzetten tot discussies. Ineke was het boegbeeld naar buiten, is organisatorisch en promotioneel sterk. Zij heeft ook altijd veel gevoel gehad voor de potentie en maatschappelijke ervaring van vrijwilligers. Toen ik haar leerde kennen zat ze persoonlijk in een enorme diep dal, maar daar is ze geweldig bovenop gekomen.

De keuze om het VIE bij het Openluchtmuseum te voegen is inhoudelijk gezien misschien wel te volgen. Het verbinden van het VIE en de Canon aan het museum biedt idealiter een enorm potentieel aan vernieuwing voor het Openluchtmuseum. De ervaring en de kennis over immaterieel erfgoed, folklore en volkskunst die het VIE heeft kan, mits op een goede manier ingezet, positief uitpakken voor beide. Het cultuurverschil echter maakt het toch een slecht plan.

Ineke heeft een broertje dood aan managers die inhoudelijk niets weten. Zij heeft altijd een enorme drive gehad om met een klein clubje en weinig budget veel voor elkaar te krijgen. Ik herken dat als solistische Provinciaal Historicus. Haar opvolger zal het nog moeilijk krijgen. Belangrijk is dat het een behendige figuur is die de inhoudelijke band niet loslaat. Maar dat de Raad van Cultuur de subsidieaanvraag nu afgewezen heeft, is ernstig. De bal ligt nu bij het ministerie.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 27 09-04-18 12:12

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 28 09-04-18 12:12

Bernhard van Welzenes

Bernhard is al jaren directeur van het Katholiek Sociaal Cultureel Centrum in Nijmegen en tevens hoofdaalmoezenier in ons land. Daarnaast zit hij in allerlei overlegverbanden, zowel nationaal als internationaal. Naast de binnenvaart ligt zijn hart ook bij de circus- en kermiswereld, die hij dient als aalmoezenier. Hij heeft het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed (VIE) leren kennen vanuit die laatste functie.

Wat vindt u dat het VIE heeft bereikt voor de circus- en kermiscultuur?
Ik vind dat het VIE altijd ontzettend veel heeft gedaan voor de circus- en kermiscultuur. Ineke Strouken heeft er persoonlijk, vanuit haar passie voor deze cultuurvormen, voor gezorgd dat deze twee werelden bij elkaar zijn gekomen. Het VIE heeft vanuit zijn abstractievermogen de belangrijke culturele waarde van circus en kermis aangetoond en de unieke vermenging van entertainment met artisticiteit herkend.

Wat is uw mooiste herinnering aan het VIE?
Dat was een bijeenkomst waarvoor alle belangrijke organisaties op het gebied van kermis en circus uitgenodigd waren, door Ineke en mij in 2010 georganiseerd. Het was een heel goed overleg, compleet met een sterkte-zwakte analyse. Ook de Rijdende School was vertegenwoordigd. Het was de eerste keer dat vertegenwoordigers uit de kermis- en circuswereld bij elkaar kwamen en nadachten over de toekomst. Dat was nog nooit gebeurd. Uit dat overleg zijn verschillende belangrijke zaken voortgekomen, zoals de oprichting van de Stichting Circuscultuur en in 2014 de grote circustentoonstelling in het Nederlands Openluchtmuseum. Het waren heel positieve bijeenkomsten, waarbij Ineke echt een geweldige steun vormde. Er is sindsdien veel meer onderlinge samenwerking binnen de circuswereld. Helaas is dat bij de kermis nooit echt van de grond gekomen.
Ook zijn Ineke met haar man en ik samen met kermis- en circusvrienden uit de hele wereld bij de Paus op bezoek geweest. In het Vaticaan keek men zijn ogen uit. Het was een bont gezelschap dat in optocht door de straten van Rome trok. In de tijd dat wij moesten wachten op de Paus gingen de circusartiesten op muziek van de aanwezige muzikanten spontaan optreden. Er kwamen steeds meer geestelijke hoogwaardigheidsbeklederS kijken. Dat was een ongelofelijke belevenis.

Wanneer bent u voor de eerste keer in contact gekomen met het VIE?
Dat was tijdens de Maliebaankermis, ook wel Piekenkermis genoemd, in Utrecht, waar het VIE

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 29 09-04-18 12:12

Mgr. Bekkers en aalmoezenier Welzenes na de Heilige Mis op weg naar de poffertjeskraam.

al in de jaren '90 bij betrokken was en tentoonstellingen met ambachten, traditionele spelletjes en optredens van folkloregroepen uit binnen- en buitenland organiseerde. 's Zondags was er traditiegetrouw een feestelijke eucharistieviering op de autoscooters. Dat was altijd een bijzondere gebeurtenis. De kermiscommissie ondersteund door het VIE pakte dat grondig aan: alles versierd met bloemen, de harmonie uit Schalkwijk, de zusters Augustinessen, de gemeente. Er was ook aandacht voor de achtergronden en cultuur van de kermis in de vorm van een expositie gemaakt door het VIE. De Heilige Mis in de botsautootjes, zoals de viering in de volksmond genoemd werd, trok altijd veel pers en fotografen. Het was een bijzonder plaatje met de zusters in de autoscooters en de eucharistieviering met op de achtergrond het zeildoek met filmsterren.

We hebben dat samen heel wat jaartjes gedaan. Het was een unieke locatie – een kermis midden in de stad tussen de statige bomen van de Maliebaan – met een Heilige Mis in de botsautootjes. Goed geschikt om het immaterieel erfgoed van de kermis over te brengen en ook belangrijk voor de katholieke traditie. Ik probeerde altijd iedereen bij de mis te betrekken en er een eenheid van te maken, vaak ook met een beetje humor. Ineke zorgde altijd voor veel pers.

Hoe herinnert u zich Ineke?

Ineke was vaak de aanjager van dit soort gebeurtenissen, een zware motor achter het geheel. Ik herinner me nog dat zij de Piet Maes Prijs ontving in 2013. Dat is een prijs voor iemand die zich bijzonder heeft ingezet voor de promotie van de kermis en de cultuur daaromheen. Ik had die prijs al eerder, in 2011, gekregen. Toen Ineke in Tilburg was om de kermisexpositie in het Tilburgse Paleis-Raadhuis te openen, kreeg zij deze prijs. Ze was volkomen

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 30 09-04-18 12:12

verrast en heel vereerd. Zij is toch een hartelijke vrouw, een echte zuiderling. Zij was als directeur ook heel goed op haar plek bij het VIE, heel betrokken. Ze maakte er altijd iets leuks van, wat ze ook deed.

Hoe ziet u de toekomst van het VIE, nu KIEN?
Tja, dat kunnen wij pas een jaar na de verhuizing naar het Nederlands Openluchtmuseum beoordelen. Het Openluchtmuseum is toch een heel ander verhaal. Soms is het goed om de boel even op te schudden. Maar belangrijk is dat de kernwaarden overeind blijven en dat er een organisatie is die herkenbaar is en eraan blijft trekken om ervoor te zorgen dat de immaterieel erfgoedgemeenschappen, zoals circus en kermis, met elkaar in verbinding blijven.

Heeft u nog een advies voor Ineke?
Ineke heeft zo veel gedaan voor anderen om te leren genieten, nu is het tijd dat ze zelf ook gaat genieten. Blijf jezelf en houd contact, Ineke!

Ineke heeft zojuist gehoord dat ze de Piet Maes Prijs krijgt.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 31 09-04-18 12:12

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 32 09-04-18 12:12

Theo Meder

Theo Meder is dé expert in volksverhalen van het Meertens Instituut. Het eerste contact van de professor met het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed (VIE) was met een stagiair. Pas in 2003 volgde de eerste kennismaking met Ineke Strouken, toen deze hem vroeg deel te nemen aan de organisatie van de eerste Nationale Verteldag. Sindsdien is het contact heel hartelijk, hij ziet haar als de 'diva van de volkscultuur'.

Hoe is de eerste Nationale Verteldag ontstaan?
De eerste Nationale Verteldag had als thema 'Iedereen heeft een verhaal', met andere woorden: iedereen is een verteller. Ik werd gevraagd om mee te denken als beheerder van de Volksverhalenbank. Als datum was gekozen zondag 6 juni 2004 en iedereen werd opgeroepen om een activiteit met verhalen vertellen te organiseren. Naast het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en het Meertens Instituut deed ook de Stichting Vertellen mee, waarin zich de professionele vertellers georganiseerd hadden.

Het was de bedoeling dat de Nationale Verteldag zou uitgroeien tot een jaarlijkse traditie, waarvoor overal in het land vertelactiviteiten georganiseerd werden. De organisatoren wilden uitdragen dat het mondeling vertellen van verhalen behoort tot het cultureel erfgoed en dat het een vorm van (volks)kunst betreft. Er zou verder benadrukt worden dat de mondelinge verhaaloverdracht een eeuwenoude traditie is, die nog steeds bloeit. Voor een verhaalonderzoeker van het Meertens Instituut waren dit stuk voor stuk acceptabele uitgangspunten. Het startschot voor de Nationale Verteldag werd gegeven in het Archeon.

Is de dag naar ieders tevredenheid verlopen?
Ineke had mij erbij betrokken om het geheel een wetenschappelijke bodem te geven. Het Meertens Instituut zou de Volksverhalenbank, die al sinds 1994 bestond, promoten. Uiteindelijk heeft de dag ons zo'n tien nieuwe verhalen en veel publiciteit opgeleverd.

De eerste Nationale Verteldag kan qua deelnemers en media-aandacht een succes genoemd worden, al waren de professionele vertellers het daar niet geheel mee eens. Er is altijd een haat-liefde verhouding geweest tussen het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en het Meertens instituut aan de ene kant en de vertellers aan de andere kant. Er werd wel samengewerkt, maar de vertellers hadden vaak het gevoel ondergesneeuwd te worden door de aandacht voor de beide organisaties. Het Jeugdjournaal kwam vooral opnames maken

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 33 09-04-18 12:12

van het Meertens Instituut dat opnames maakte van de vertellende kinderen en niet van de professionele vertellers en veel andere media wilden Ineke interviewen. Het was een lastige situatie waarin je het bijna niet goed kon doen: of je was als organisatie te dominant aanwezig zodat alle aandacht naar jou ging, óf je deed te weinig.

Kunt u iets vertellen over uw eerste kennismaking met het VIE?
Mijn eerste contact met toen nog het Nederlands Centrum voor Volkscultuur (NCV) was in 1996. Ik ben in 1994 in dienst gekomen van het Meertens Instituut. Twee jaar later wilde ik een audio-archief onderzoeken van het radioprogramma 'Vonken onder de as', waarin oude volksverhalen werden verteld. Dat archief was bij het VIE terechtgekomen, maar zij hebben geen collectiefunctie, dus ging het archief uiteindelijk naar ons.

Ik had daarvoor contact met een stagiair van het VIE, die een database had gemaakt van 'Vonken onder de as' en tussen de bedrijven door ook nog eens bezig was met het vertalen van het werk van de Russische literatuurwetenschapper en folklorist Vladimir Propp. Deze wetenschapper had een structuralistische aanpak van sprookjes waarin wij ook geïnteresseerd waren. Die stagiair heette Max Louwerse. Hij is inmiddels hoogleraar in de Cognitieve Psychologie en Artificiële Intelligentie aan de Universiteit van Tilburg. Naast de stagiair heb ik toen geen anderen ontmoet van het centrum. Jaren later is overigens wel een stagiaire van de Volksverhalenbank bij het VIE gaan werken: Saskia van Oostveen. Zij had een verdienstelijke masterscriptie geschreven over erfgoed, het lokaal toe-eigenen van volksverhalen en het uitvinden van tradities.

Later heeft u Ineke leren kennen. Hoe ziet u haar?
Mijn relatie met Ineke is altijd heel hartelijk geweest, ook al lag ze soms overhoop met andere mensen van het Meertens instituut. Wij hebben veel samen opgetrokken, ook in andere stichtingen. Zo heb ik in 2008 de Stichting Vertelcultuur opgericht en haar voor het bestuur gevraagd. In haar eigen toko is ze het prototype van de moederkloek die overal de hand in wil hebben. Tijdens bestuursvergaderingen zit ze daar natuurlijk niet als directeur c.q. hoofdpersoon, maar het is duidelijk dat ze veel praktijkervaring heeft. Ze heeft vaak goede ideeën en is goed in het promoten.

Het VIE is ooit als Informatiecentrum Volkscultuur begonnen om vragen vanuit media en maatschappij over tradities en volkscultuur te beantwoorden, zoals over Valentijnsdag en Palmpasen. Op die manier konden wij ons op het Meertens Instituut meer richten op onze eerste taak: het onderzoeken van uitingen van volkscultuur. Dat beantwoorden van vragen hebben ze heel goed gedaan, ze kwamen vaak in het nieuws. Soms gingen ze, naar de smaak van een wetenschappelijk instituut als het Meertens, met iets te grote stappen door de geschiedenis. Dat is nou eenmaal het risico als je iets uitbesteedt. Maar het werd altijd met

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 34 09-04-18 12:12

veel schwung gedaan. Daarin heeft het VIE zeker zijn verdienste gehad.

Wat ziet u als de grootste verdienste van het VIE?
Het VIE heeft al heel vroeg het belang van immaterieel erfgoed ingezien. Dat inspringen op immaterieel erfgoed hebben ze goed gedaan. Zij hadden bij wijze van spreken het briefpapier al af toen wij nog zaten te vergaderen. Toen wij aangaven dat we ons niet konden vinden in bepaalde eisen rond het immaterieel erfgoed, is de implementatie van het UNESCO-verdrag aan het VIE gegeven.

Het is ook lastig voor een wetenschappelijk onderzoeksinstituut als het Meertens Instituut. Wij onderzoeken het dagelijks leven, maar altijd vanaf de zijlijn, als toeschouwer. Het VIE organiseerde zelf ook actief evenementen, ze stimuleerden als het ware de verschijnselen die zij onderzochten. Die tegenstelling wilden wij vermijden. Het Meertens Instituut zag ook meteen de problemen die inherent zijn aan sommige elementen van het Nederlands erfgoed, zoals Sinterklaas. Als je rituelen van bepaalde groepen sanctioneert, krijg je commentaar uit de hoek van andere groepen. Heel veel beslissingen hebben cultuurpolitieke implicaties waar we ons verre van willen houden.

Ik zou persoonlijk graag zien dat de Nederlandse vertelcultuur op de Nationale Inventaris zou komen. Er staan wel losse elementen op, zoals de Anansi vertelcultuur, maar niet het geheel. Het probleem is echter dat de vertellers zo moeilijk te verenigen zijn, niemand begint met het invullen van de aanvraag. En ik kan het niet doen, want ik ben geen praktiserend verteller.

Hoe kijkt u tegen de overgang van het Kenniscentrum naar het Openluchtmuseum aan?
Op zich is het wel logisch dat het VIE, of het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland zoals het tegenwoordig heet, naar het Nederlands Openluchtmuseum gaat. Het is een soort afgeslankte versie van het plan voor een Nationaal Historisch Museum dat minister Plasterk een aantal jaren geleden opperde. Eén plek waar de geschiedenis van Nederland, materieel en immaterieel, te beleven is.

Het is natuurlijk wel de vraag of het Kenniscentrum zijn glans blijft behouden als het naar het museum gaat en Ineke vertrekt. Dat zie je toch vaak als het succes vooral komt door één persoon die de kar trekt. Kan haar opvolger dit voortzetten? Ze was communicatief heel vaardig. Ineke was toch de spin in het web, de diva van de volkscultuur.

De nalatenschap van het Kenniscentrum is vooral zijn dienstbaarheid in de publieke sector geweest. De waarde die zij hebben gehad voor het verenigen van alle volkscultuurgroepen, het organiseren van congressen en het uitgeven van tijdschriften is behoorlijk. Het Kenniscentrum heeft de volkscultuur en immaterieel erfgoed aanzien en allure gegeven.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 35 09-04-18 12:12

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 36 09-04-18 12:12

Adri Lammers

De passie van Adri Lammers is het circus, in alle hoedanigheden. In deze passie vonden Ineke Strouken en Adri elkaar. Samen hebben zij het circus naar een hoger plan getild. Hoe het allemaal begon? In een schemerige huiskamer in België. Adri is voorzitter van de Club van Circusvrienden Nederland en voorzitter van de Vereniging van Nederlandse Circus Ondernemingen.

Wat voor indruk maakte Ineke op jou, de eerste keer dat je haar zag?
De eerste keer dat ik met Ineke in contact kwam was in België, in Kalmthout. Ik ging daarheen op uitnodiging van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed (VIE) met een kompaan, als voorzitter van de Club van Circusvrienden. Ik trof in Kalmthout een bont gezelschap van circusondernemers, circusvrienden en pers. Achter in de kamer zat in de schemer een dame heel eigenwijs te kijken. Wat nu? vroegen we ons af.

Als je een stel circusmensen in een kamer zet is het net een groep kikkers in een kruiwagen, het gesprek gaat continu alle kanten op. Maar Ineke, want dat was natuurlijk die dame, zei op een toon die geen tegenspraak duldde dat ze ons een aanbod deed dat we niet konden weigeren. Ze bood ons aan om het circus één jaar lang in het middelpunt van de belangstelling te plaatsen. Alle publiciteit, ervaring en het netwerk van haar en het VIE zouden ingezet worden, als we belangstelling hadden en mee zouden doen. Ze hield een goed betoog over dat zij deuren zou openen, maar dat we zelf naar binnen moesten stappen.

Schouderophalend reden we later terug naar Nederland en ik zei tegen mijn kompaan: ‘Geen idee wie Ineke Strouken en het VIE zijn, maar ik zou allang tevreden zijn als we er een aardig boek aan zouden overhouden.’ Het meest recente boek over het circus stamde namelijk uit begin jaren ’60.

Nu zijn we wel heel benieuwd naar het vervolg!
Anderhalf jaar en heel veel hard werk later vond in de binnenstad van Utrecht een grote circusparade plaats die eindigde in het Griftpark, waar een circusfestival was. Daarmee was op 1 april 2006 officieel het Jaar van het Circus geopend. Aart Staartjes gaf met een knal van een confettikanon het startschot van de Grote Nationale Circusparade die bestond uit muzikanten, clowns, acrobaten, steltlopers, dressuurpaarden, circuswagens, prachtige oude woonwagens en nog veel meer.
Het Jaar van het Circus werd georganiseerd door het Nederlands Centrum voor Volkscultuur,

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 37 09-04-18 12:12

Aart Staartjes opende in 2006 de Grote Circusparade in Utrecht.

de Vereniging Nederlandse Circus Ondernemingen en de Club van Circusvrienden Nederland. Het was Inekes verdienste dat zij iedereen bij elkaar had gekregen: het traditionele, klassieke circus en het moderne circus, maar ook de kinder- en jeugdcircussen. Uiteindelijk is daar de Stichting Circuscultuur uit voortgekomen, waarvan Ineke de eerste voorzitter werd.

Later dat jaar volgden nog een congres in de tent van Circus Herman Renz op het Malieveld in Den Haag met lezingen en workshops over circus en erfgoed, waarvoor veel media-aandacht was. Op die dag werd ook een boek gepresenteerd: *Circus, de magie van een cirkel*. Dit prachtige, nieuwe circusboek werd overhandigd aan alle aanwezige Nederlandse circusdirecteuren. Ze had niet gelogen, het circus stond in het centrum van de aandacht.

Was alles van een leien dakje gegaan?

Ineke had gezorgd voor een gedegen voorbereiding en planning, maar we kregen het niet cadeau. Met onze instemming om mee te doen waren we wel een deel van onze vrijheid kwijt, vanaf die dag in Kalmthout waren we onderworpen aan het regime van Ineke. Onder haar bezielende leiding hadden we een projectgroep gevormd om ideeën te bedenken en uit te werken. Je moet niet vergeten dat in die tijd het collectief denken in de circuswereld nog onderontwikkeld was. Men was niet gewend om over de schutting te kijken. Dat heeft ze ons geleerd. Samenwerken met de kermisbranche bijvoorbeeld, dat komt ook uit de koker van Ineke.

Niet dat het een gemakkelijke weg was, integendeel. Ik ben wel eens om half negen 's avonds weggelopen van het kantoor in Utrecht als de druk te hoog was. Maar ze heeft ons altijd weer bij de les gekregen met haar natuurlijke gezag. Uiteraard was ze zelf ook zeer intensief bij de materie betrokken. Maar het is haar verdienste dat ze alle neuzen één kant op wist te krijgen. En dan zie je dingen gebeuren die je niet voor mogelijk hebt gehouden. Het Circusjaar is een groot succes geworden. Nu nog praten mensen erover.

Heb je daarna nog vaker met Ineke samengewerkt?

In 2014, het jaar dat de Circuscultuur op de Nationale Inventaris Immaterieel Cultureel Erfgoed werd geplaatst, kreeg ze het weer voor elkaar: de grote circustentoonstelling 'Hooggeëerd publiek - Komt dat zien, komt dat zien!' in het

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 38 09-04-18 12:12

Nederlands Openluchtmuseum. Ineke heeft toen een gevecht moeten leveren met de ambtelijke molen van het museum om het rond te krijgen, maar het is haar gelukt. Weer een groot succes!

Ik weet nog goed dat Arie Oudenes van de Stichting Circuscultuur en ik in het museum zeer onheus bejegend zijn door het management team. Niet alleen bij onze eerste ontvangst, waar Ineke niet bij was, maar ook later nog. Gelukkig heeft de net aangetreden directeur er, met Ineke, later voor gezorgd dat de tentoonstelling toch door kon gaan. Als Ineke er niet geweest was, was dit nooit tot stand gekomen. Ineke werkt alleen met mensen die hun sporen verdiend hebben, maar dat hadden ze bij het museum niet door. Achteraf zaten de mensen die ons het meest hadden tegengewerkt op de voorste rij. Het is net de politiek. Het succes kent veel vrienden, de nederlaag alleen weeskinderen.

De circustentoonstelling 'Hooggeëerd publiek – Komt dat zien komt dat zien!' in het Nederlands Openluchtmuseum.

Het is duidelijk: je hebt groot respect voor Ineke. Heb je nog een boodschap voor haar, als ze met pensioen gaat?

Het intellect, de kunstzinnigheid en de wellevendheid van Ineke en het centrum moeten overeind blijven. Door mijn eerdere ervaringen heb ik er een hard hoofd in of het VIE, of eigenlijk het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, overeind kan blijven binnen het museum. Ze worden afgescheept met een minimum onderkomen. Ineke heeft altijd heel hard gewerkt en zich helemaal ingezet voor de gemeenschappen waar zij in gelooft. Het is eenzaam aan de top, je gunt haar loyale mensen, niet dit.

Als ze stopt, staan de deuren van het circus wijd voor haar open. Hier is altijd een plaats voor haar, vol waardering en respect voor haar kwaliteiten. Daarnaast is ze ook nog zo inlevend, lief en correct. Ze is echt uniek. Ineke is met recht La Grande Dame du Cirque!

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 39 09-04-18 12:12

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 40 09-04-18 12:12

Pieter van Rooij

Pieter van Rooij is in 1998 als freelancemedewerker bij het, toen nog, Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed (VIE) terechtgekomen en had op dat moment geen idee dat hij er zo lang zou blijven. Na ettelijke losse opdrachten kwam hij in 2009 in vaste dienst bij het centrum en in 2012 werd hij consulent.

Wat is je mooiste herinnering aan een opdracht die je voor het VIE hebt gedaan?
Dat is moeilijk kiezen, maar dat moet toch in 2008 geweest zijn, het Jaar van de Tradities. Ineke had me gevraagd de tentoonstelling over de populairste tradities te ontwerpen en uit te voeren op landgoed Zonnestraal, bij het gerestaureerde sanatorium in Hilversum. Naar aanleiding van een landelijke oproep waren er duizenden favoriete tradities ingezonden, waaruit een aantal was geselecteerd. Ik had bedacht dat elke traditie op een toepasselijk stuk wasgoed gedrukt zou worden, dus bijvoorbeeld geboorterituelen op luiers enzovoort.

Koningin Beatrix zou de tentoonstelling openen. Ik ging mee naar de voorbespreking en heb ter plekke de openingsact bedacht. De honderd meest genoemde tradities zouden, op theedoeken gedrukt, door tien meisjes worden opgehangen. De koningin zou dan als laatste de theedoek met de populairste traditie aan de waslijn ophangen. De hofdame ging akkoord en voegde er glimlachend aan toe: ‘Dan zal ik haar nog wel even leren hoe ze dat moet doen.’

Hoe ben je bij het VIE terechtgekomen?
Dat kwam door een volksdansproject in 1998. Het VIE wilde toen, ter gelegenheid van de Europeade die dat jaar in Rennes plaats vond, een spetterende presentatie maken. De Europeade is een groot, internationaal volksdansfestival, dat elk jaar in een andere Europese stad gehouden wordt. Duizenden folkloristen, burgemeesters, ministers, journalisten en tienduizenden toeschouwers gaan jaarlijks naar het festival. Ineke zat in het bestuur van de Europeade en wilde laten zien dat folklore mee moet gaan met zijn tijd en niet alleen iets is van vroeger.

Voor het project vroegen ze Peggy Olijslagers om een moderne choreografie te maken op basis van traditionele volksdansen. Toenmalig VIE-medewerkster Elsa Reicheld ontwierp kostuums, geïnspireerd door historische schilderijen van Pieter Breugel en Jan Steen. Ik kende haar van de opleiding theatervormgeving, zodat ze mij vroeg toen ze nog iemand nodig hadden om te helpen met het maken van de kostuums. Er werd een groep van dertien dansers en vijf muzikanten voor een optreden tijdens de Europeade in Rennes samengesteld.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 41 09-04-18 12:12

De dansgroep Piet Hein baarde op de Europeade in Rennes veel opzien.

Het project heette Piet Hein en het was de bedoeling dat het eenmalig was.

Er was nog een plaats over in de bus, dus ben ik toen meegegaan om te helpen met de kostuums. Peggy had een variatie op de choreografie gemaakt voor de opening en die sloeg in als een bom. Niemand had verwacht dat Nederland met zoiets spectaculairs zou komen, je zag de cameramensen terugrennen die al bij de volgende groep dansers stonden. De volgende dag hoorde je het publiek opgewonden praten over de Nederlandse groep. Nederland heeft daar internationaal de eerste steen gelegd voor een nieuwe benadering van folklore. Internationaal heeft Piet Hein echt het een en ander teweeggebracht. Zelf ben ik nog steeds zo nu en dan bij de Europeade betrokken en daar heb ik de afgelopen jaren steeds meer initiatieven gezien die aansluiten bij wat wij toen gestart hebben. Daarbij moet je denken aan volksmuziek die gebruik maakt van ontwikkelingen in de popmuziek en andere zaken, die in 1998 ondenkbaar waren.

Toen Elsa me vroeg om haar te helpen, was mijn reactie: 'Folklore? Daar heb ik niets mee.' Daar ben ik goed van terug gekomen. Ik moet eerlijk toegeven dat ik, evenals veel andere Nederlanders, heel veel vooroordelen had over folklore en volkscultuur. Het werken voor het VIE heeft mijn ogen geopend. Ik heb in de loop der jaren de rijkdom en het belang van het levend erfgoed leren waarderen.

Je hebt daarna meer grote projecten gedaan. Kun je nog enkele bijzondere noemen?

Een ander project was Fotomonument 2000. Het VIE had samen met de Stichting Beeldende Amateurkunst een landelijke oproep gedaan om een fotoserie uit het dagelijkse leven op te sturen. Er werden duizenden foto's opgestuurd, het was een monsterklus! Ik heb in 2001 de tentoonstelling daarover vormgegeven en ingericht in het Zaans Museum. Alle ingezonden foto's waren te zien in een soort archief. Een selectie van de meest veelzeggende foto's was uitvergroot en op panelen opgehangen waarop,

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 42 09-04-18 12:12

door middel van kranten uit het jaar 2000, het wereldnieuws te zien was. Op die manier ontstond een verbinding tussen het wereldnieuws en het leven van alledag.

Daarnaast heb ik ook regelmatig met de circusgemeenschap gewerkt. In 2006 heb ik de informatiemarkt voor het Circusfestival in het Griftpark in Utrecht ingericht. In een grote circustent hebben wij toen, in een paar uur tijd, alle benodigde plekken gecreëerd en opgebouwd. Doordat ik druk bezig was met de opbouw heb ik niets kunnen zien van de drukbezochte circusparade en de acts daarna. Het circusfestival in 2006 stond aan de basis van wat inmiddels de Wereld Circus Dag is.

In 2014 hebben wij samen met de circusgemeenschap een grote circustentoonstelling in het Nederlands Openluchtmuseum gemaakt. Met behulp van heel veel bruiklenen en foto's werd daar een beeld geschetst van het leven in het circus. Niet alleen zoals het vroeger was, maar juist ook zoals het vandaag de dag is. Het was een uitdaging om dat samen met de circusmensen te doen. Iedere dag waren er speciale gidsen aanwezig om het publiek kennis te laten maken met het leven in het circus. In de zes weken dat de tentoonstelling te zien was, zijn er ruim dertigduizend bezoekers geteld.

Jij bent anders gaan denken over volkscultuur door de projecten van het VIE. Heb je dat ook gemerkt bij andere mensen?
Toen ik in het begin nog freelance werkte, was ik niet zo bezig met het effect van de activiteiten. In de jaren daarna toen ik het Kenniscentrum en haar werkzaamheden beter leerde kennen, merkte ik als ik ergens een tentoonstelling inrichtte aan de reacties van mensen dat ze anders gingen kijken naar volkscultuur. Ze gingen erover nadenken. De soms aanvankelijke weerstand veranderde vaak als wij er uitleg over gaven.

Tijdens de Dutch Design Week in 2013, die zo'n 100.000 bezoekers trok, hebben wij op die manier een groot publiek kennis laten maken met ambachtelijke producten die nog steeds in Nederland gemaakt worden. Het was voor velen een eye opener dat er in Nederland nog zulke mooie producten met traditionele technieken gemaakt worden.

Jij was ook betrokken bij de tentoonstelling van Nederland in het UNESCO-gebouw in Parijs. Hoe was dat?
In het voorjaar van 2012 vroeg Ineke me om consulent te worden. In dat jaar was VIE bezig met de voorbereidingen voor de overgang naar immaterieel erfgoed. Nederland had net de UNESCO-conventie ter Bescherming van het Immaterieel Cultureel Erfgoed ondertekend en wilde zich tijdens de General Assembly in Parijs presenteren.

We hebben toen een presentatie verzorgd met een tentoonstelling over de Nederlandse tradities en, omdat het vijf december was, over Sinterklaas in het bijzonder. Er was een echte Sinterklaas aanwezig die aan het einde van de ochtendsessie de vergaderzaal in liep om een

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 43 09-04-18 12:12

De circustentoonstelling in het Openluchtmuseum bood een uniek inkijkje in het alledaagse leven van circusmensen.

vrijer van speculaaskoek aan te bieden aan de secretaris, Cécile Duvelle. Daarna nodigde hij haar en de overige aanwezigen uit om in de gang de tentoonstelling te komen bekijken.

Tijdens de ochtendsessie hadden wij die gang omgetoverd in een tentoonstellingsruimte, compleet met foto- en tekstpanelen, grote stapels cadeaus, schalen met pepernoten en snoepgoed, een speculaasplanksnijder, speculaasbakster en mensen die marsepein en suikergoed maakten. Overal waren sinterklaasliedjes te horen en er was een echte troon van Sinterklaas.

We hadden circa zeshonderd surprisezakjes met lekkers, maar dat bleek nog te weinig. Binnen de kortste keren waren wij door onze surprises, speculaas en marsepein heen. Het was een daverend succes, uit het hele UNESCO-gebouw kwamen mensen om te kijken en te proeven.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 44 09-04-18 12:12

Wat heeft het VIE bereikt?
Het begint bij steeds meer mensen en overheden door te dringen wat immaterieel erfgoed is en wat de waarde ervan is: het zorgt voor sociale cohesie, identiteit en saamhorigheid. Toch wordt het de tradities soms lastig gemaakt, bijvoorbeeld met steeds strengere eisen die gesteld worden door gemeenten. Deze eisen zijn vaak ingegeven door incidenten. Er gaan ook telkens weer stemmen op om vreugdevuren te verbieden. Dat is geen goed idee, dan werk je volgens mij alleen maar vandalisme in de hand. Je moet mensen niet ontnemen wat hen samenbindt en wat een belangrijk deel van hun identiteit vormt.

De afgelopen jaren hebben we echt ontzettend veel gedaan: congressen, tentoonstellingen, workshops, informatiedagen, publicaties. Het is een langdurig proces, maar je moet niet vergeten dat in Nederland immaterieel erfgoed pas sinds 2012 een tak van erfgoed is. Veel mensen hadden daarvoor geen idee wat het was. Ook al hebben we in korte tijd veel bereikt, er is nog meer te doen. Er is veel onbegrip, zo begrijpen veel mensen niet dat tradities kunnen veranderen.

Als we naar het Nederlands Openluchtmuseum gaan zal er het nodige veranderen, maar er ontstaan ook nieuwe kansen door de samenwerking met het museum. Door de tomeloze energie van Ineke die altijd maar is doorgegaan, is er een goede, stevige basis gelegd. We hebben ook een goed team dat flexibel is en veel werk kan verzetten. Als de stofwolken van de verhuizing neerdalen, zien we wel hoe het gaat. Ik ben een optimist en heb er het volste vertrouwen in.

Heb je nog speciale herinneringen aan Ineke?
Het leuke van Ineke is dat ze altijd Brabander is gebleven. Geboren en getogen in Tilburg heb ik allerlei jeugdherinneringen die ik deel met haar. Zij is namelijk opgegroeid in Goirle, een dorp onder de rook van Tilburg. Dat werd onder andere duidelijk tijdens een gesprek over Sinterklaas gedurende de lunch op het werk. In onze jeugd was het gebruikelijk dat je als kind op 6 december 's morgens de woonkamer binnenkwam om daar een tafel vol met uitgepakte cadeaus te vinden. Voor Ineke en mij is het vanzelfsprekend dat Sinterklaas op tafel rijdt, maar de collega's reageerden met verbazing. Voor hen was het uitpakken van de cadeaus op 5 december 's avonds juist een heel belangrijk onderdeel van het Sinterklaasfeest, terwijl voor ons de spanning van de volle tafel onvergetelijke sporen nagelaten heeft.

Wat zou je Ineke toewensen na haar pensioen?
Ineke, ik hoop dat je, zoals je zelf steeds zegt, honderd wordt en nog heel erg lang al je onmetelijke kennis over volkscultuur en immaterieel erfgoed mag delen. Gelijktijdig hoop ik dat je de tijd gaat nemen om ook eens andere dingen te doen dan werken. Ga genieten van een fijne vakantie met Ton – die wij ook zullen missen –, een glas bubbels op een terrasje of gewoon naar de markt.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 45 09-04-18 12:12

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 46 09-04-18 12:12

Frans Schouten

Frans Schouten heeft een behoorlijke staat van dienst in het culturele veld, van directeur van de Reinwardt Academie via erfgoed-consulent voor UNESCO tot lector erfgoed toerisme en visitor management aan de NHTV, Hogeschool voor Toerisme in Breda. Uiteindelijk wist Ineke Strouken hem in 2012 te strikken als voorzitter van de nieuw ingestelde Toetsingscommissie van de Nationale Inventaris Immaterieel Cultureel Erfgoed Koninkrijk Nederland. Een indrukwekkende carrière, waarin hij Ineke meer dan eens is tegengekomen.

U bent van materieel erfgoed bij de Reinwardt Academie naar immaterieel erfgoed bij de Toetsingscommissie gegaan. Hoe is dat zo gekomen?
Met Ineke deel ik een passie voor immaterieel erfgoed en levende tradities. Lang voordat het UNESCO-verdrag ter Bescherming van Immaterieel Cultureel Erfgoed het begrip gemeenschap bezigde, wees Ineke al op het belang van gemeenschappen om tradities levend te houden. In mijn werk ben ik vaak in aanraking gekomen met Ineke op allerlei congressen en bijeenkomsten van musea en erfgoed, vanaf begin jaren tachtig. Zij was toen bezig met iets dat vanuit de museale sector werd gezien als vreemde eend in de bijt: volkscultuur. Ik vond het wel een interessant thema, maar in de erfgoedwereld was het een marginaal thema, zeker toen nog.

In de loop van de jaren is het contact langzaam maar zeker frequenter geworden, ik ben een aantal keren gevraagd om een lezing te geven of dagvoorzitter te zijn voor een bijeenkomst van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed. Het ging altijd heel vanzelfsprekend en ik heb het met veel genoegen gedaan. Op een gegeven moment werd het contact meer geformaliseerd. Toen ik met de vut ben gegaan, ben ik gevraagd om in de redactie te komen van het tijdschrift *Levend Erfgoed*, vanuit mijn achtergrond van erfgoed en toerisme. De samenwerking is steeds verder uitgegroeid. Het was een beetje zoals drijfzand, je wordt er langzaam in gezogen, maar wel in positieve zin. In die tijd begon ook de visie van de wetenschap en de erfgoedwereld op volkscultuur te veranderen. Zag men het eerst vooral als folkloristisch element, sindsdien ging men het meer etnografisch benaderen. Dat was heel interessant om te volgen.

Kunt u iets vertellen over uw ervaringen als voorzitter van de Toetsingscommissie?
Het VIE vroeg mij in 2012 als voorzitter van de Toetsingscommissie, als het ware een logisch vervolg van onze samenwerking.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 47 09-04-18 12:12

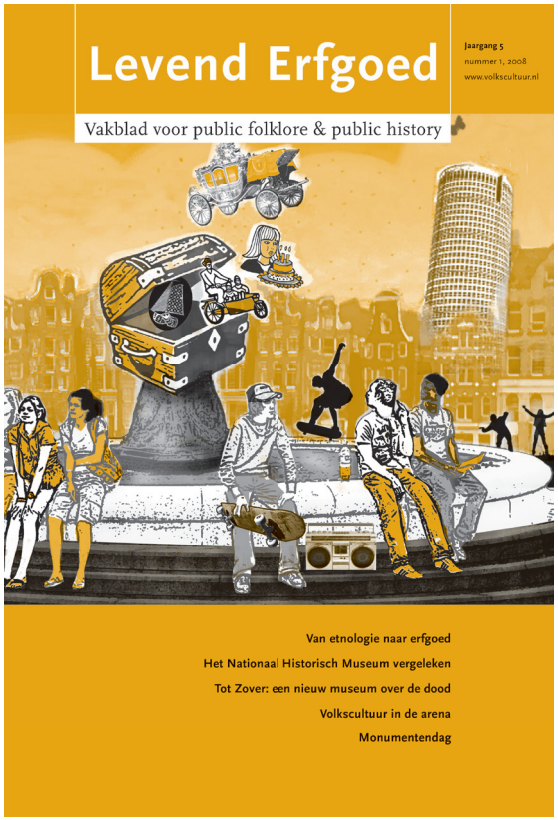

Het tijdschrift Levend Erfgoed heeft jarenlang als vakblad gediend voor professionals in het werkveld van volkscultuur en immaterieel erfgoed.

Vanaf het begin waren er behoorlijke discussies binnen de Toetsingscommissie, er moesten nog veel dingen vastgelegd en geprotocolleerd worden. Pas in de loop van de tijd is er een set van jurisprudenties ontstaan en nog steeds lopen we soms tegen lastige dingen aan, vooral met controversieel erfgoed. Maar dat is wel een teken dat het leeft binnen de samenleving.

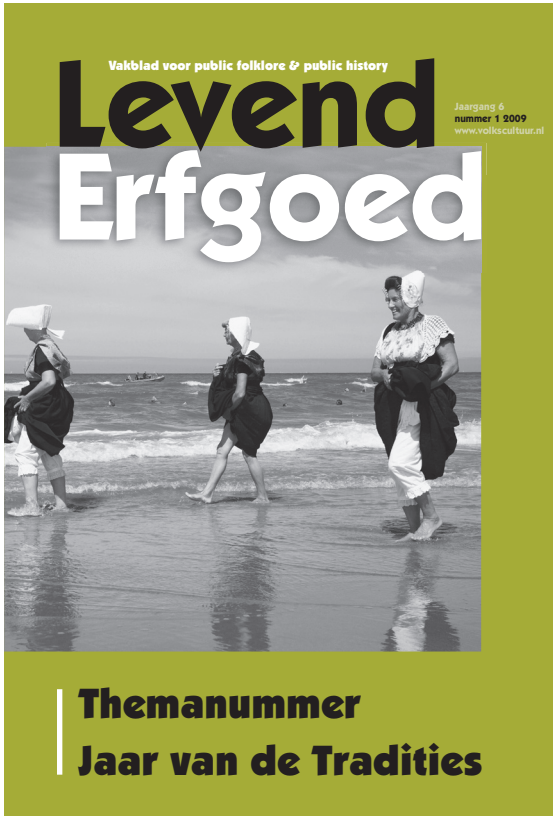

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 48 09-04-18 12:12

Ik heb persoonlijk geen enkele moeite met negatieve reacties. Mijn standpunt is dat de Toetsingscommissie geen oordeel geeft over een traditie. De commissie controleert alleen of een aanvraag voldoet aan de criteria van het UNESCO-verdrag wat betreft zaken als safeguarden en ontwikkelen. Zolang een traditie niet tegen de wet is, kan deze in de inventaris worden opgenomen. Ook als sommige groepen in de samenleving die traditie controversieel vinden. Het is uiteindelijk aan de wetgever om te bepalen of iets al dan niet mag of niet en niet aan de Toetsingscommissie.

Daarover zijn soms pittige discussies in de commissie. Voormalig lid en onderzoeker Peter-Jan Margry had het er soms moeilijk mee. Hij vond enerzijds dat alles wat gemeenschappen aandroegen immaterieel erfgoed was, maar anderzijds dat de Toetsingscommissie totaal geen gezag mocht hebben. Hij was daarin nogal ambivalent, wat waarschijnlijk te maken had met zijn achtergrond. Hij vertegenwoordigde het Meertens Instituut in de commissie, dat geen voorstander was van een nationale inventaris.

Hoe kijkt u, als zijdelings betrokkene, tegen het centrum en Ineke aan?

Mijn relatie met Ineke is altijd heel zakelijk geweest. Wel heb ik een eindeloze bewondering voor de manier waarop zij zich altijd staande heeft gehouden, vooral in de media en tegen negatieve reacties. Nooit is ze kwaad geworden voor de camera, altijd is ze correct en beleefd gebleven. Dat is een vak apart en dat heeft te maken met haar passie.

Wat dat betreft heb ik met lede ogen aangezien hoe het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland – zoals het VIE nu heet – veel te veel concessies heeft moeten doen aan zijn eigen positie in de onderhandelingen met het Nederlands Openluchtmuseum en het ministerie. Het VIE was van alle koepelorganisaties in Nederland het meest succesvol. Het VIE heeft altijd heel veel gedaan met een klein budget en weinig mensen. Ik heb dat altijd verbazingwekkend gevonden. Zoals ik er tegenaan kijk was er geen enkele aanleiding om de structuur te veranderen en ze te laten fuseren met het museum. Dit is puur voortgekomen vanuit de algemene tendens van de overheid om te willen omgaan met grotere organisatie-eenheden. Om het voor henzelf eenvoudiger te maken. Het heeft de positie van VIE er niet gemakkelijker op gemaakt.

Het feit dat er nu een negatief advies van de Raad van Cultuur over de subsidieaanvraag ligt, is ernstig, maar niet het einde van de rit. Uit elk ongeluk dat je overkomt, kun je nog positieve dingen halen. Wellicht biedt de onrust die dit teweeg heeft gebracht een kans om nog een poging te doen het Kenniscentrum een wat zelfstandiger positie en gezicht te geven binnen het museum.

Zelf vind ik dat hierdoor mijn werk voor de Toetsingscommissie niet veranderd is: we hebben deze klus aangenomen en gaan er gewoon mee door, of het nu als onderdeel van het museum is of niet. Immaterieel erfgoed is een idee dat zich bewezen heeft en daar blijf ik mij voor inzetten.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 49 09-04-18 12:12

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 50 09-04-18 12:12

Jorijn Neyrinck

Jorijn Neyrinck heeft, als medeoprichter en coördinator van de Belgische organisatie tapis plein vzw, vanaf 2003 Ineke Strouken van dichtbij meegemaakt, omdat zij lid was en is van de Vlaamse Expertencommissie Immaterieel Erfgoed. Tapis plein vzw heeft zich in de afgelopen jaren van erfgoedprojecthuis naar expertisecentrum immaterieel erfgoed ontwikkeld. Zij doen ook veel aan actieve erfgoedparticipatie, zodat de contacten met Ineke en de samenwerking met het VIE ook steeds intensiever zijn geworden door de jaren heen.

Hoe heb je Ineke leren kennen?

Wij zijn met tapis plein vzw begonnen vanuit onze interesse voor het thema, vanuit ons enthousiasme om immaterieel erfgoed te borgen. In het begin waren wij een jonge en nieuwe organisatie in het veld, en moesten krediet opbouwen in de erfgoedsector. In die periode reeds heb ik ook Ineke leren kennen in het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed (VIE) en kort daarna in de Vlaamse Expertencommissie. Ineke is voor mij een boegbeeld van de vorige generatie die veel ervaringen en ontwikkelingen heeft meegemaakt in het veld van de volkscultuur.

Hoe is de verhouding tussen Vlaanderen en Nederland op het gebied van immaterieel erfgoed?

Ook al is Vlaanderen eerder begonnen met werk en beleid rond immaterieel erfgoed – België ondertekende het verdrag in 2006 en Nederland pas in 2012 –, in de loop der jaren groeien we steeds dichter naar elkaar toe. In Nederland is de ontwikkeling meteen in een snel tempo uit de startblokken geschoten. Aan de andere kant heeft België de voor- en nadelen van een vroege start en een remmende voorsprong leren kennen.

Qua visie liggen Nederland en Vlaanderen vrij dicht bij elkaar, qua parcours is het heel anders gegaan. Bij ons in Vlaanderen is het complexer om dingen te veranderen, bij het VIE gaat dat sneller. We leren onderweg ook steeds veel van elkaar. Nederland heeft meer en andere ervaringen met maatschappelijk controversieel immaterieel erfgoed, denk aan de Zwarte Piet discussies, vuurwerk, enzovoort. Maar in Vlaanderen komen mensen bijvoorbeeld stevig op voor dierenrechten en dergelijke. De debatten in Nederland zijn sowieso feller, maar dat heeft misschien ook wel te maken met de manier waarop Nederlanders en Vlamingen meer in het algemeen met tradities en immaterieel erfgoed omgaan.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 51 09-04-18 12:12

Kun je nog meer voorbeelden geven van de overeenkomsten en verschillen tussen Vlaanderen en Nederland?
Er zijn veel overeenkomsten én veel verschillen tussen Nederland en Vlaanderen qua immaterieel erfgoed. We hebben bijvoorbeeld beide een aantal verwante tradities zoals schuttersgilden, carnaval, ommegangen, corso's en ambachtelijke tradities. Een frappant verschil is dat de Vlamingen iets terughoudender zijn als het gaat om het zich toe-eigenen van het concept 'traditie' of ook 'erfgoed'. Het is altijd lastig om te generaliseren, maar het verschil is wel duidelijk merkbaar. Dat heeft wellicht ook te maken met de geschiedenis van deze regio en de politieke geladenheid waarmee (Vlaamse) tradities en volkscultuur geassocieerd worden, vanuit het verleden en in de actualiteit.

In Nederland lijkt men meer ongeremd trots te zijn op tradities als het Oranjegevoel en Koningsdag, maar ook tradities als schaatsen of de Nieuwjaarsduik. Er wordt ook meer in allerlei media publiekelijk gediscussieerd over immaterieel erfgoed. Het lijkt erop dat immaterieel erfgoed in Nederland algemener bekend en meer gemeengoed is. Al zou het best kunnen dat, nu de Belgische biercultuur op de UNESCO Representatieve Lijst van Immaterieel Erfgoed staat, dat hier nu ook wat gaat evolueren.

We leren niet alleen veel van elkaar en lopen beurtelings voorop in één of ander, maar we organiseren ook samen congressen en geven gezamenlijke publicaties uit, zoals bijvoorbeeld het tijdschrift *Volkskunde*. Nederland heeft een

De Belgische biercultuur staat sinds kort op de Representatieve Lijst van Immaterieel Erfgoed van UNESCO.

tijd een voorsprong gehad in het omgaan met diversiteit en immaterieel erfgoedpraktijken met diverse culturele wortels, maar in 2018 gaan we samen met Nederland, Vlaanderen en Duitsland een groot congres over super-diversiteit organiseren. Zo trekken we samen op en leren van elkaar.

Je hebt later ook het VIE leren kennen. Hoe zie je deze organisatie?
Ik heb het VIE bewust leren kennen tijdens een conferentie in 2009. Die conferentie ging over het Jaar van de Tradities. Het VIE trof me als een heel hartelijke en openhartige organisatie. Ze zijn zo gepassioneerd bezig met traditiedragers

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 52 09-04-18 12:12

en zo bekommerd dat alles op een betrokken en goede manier verloopt, met alle stakeholders, traditiedragers, verenigingen, onderzoekers en dergelijke eromheen.

Zelf zou ik Ineke bovenal als gepassioneerd willen omschrijven. Het is geen uitzondering om midden in de nacht en op zondagen nog een mailtje van Ineke te ontvangen. Ze is gewoon dag en nacht met haar werk bezig. Ze kan ook incasseren op het publieke forum en in de media, op een hele waardige manier. Wat ze ook goed kan, is bemiddelen en de dialoog gaande houden op een rustige en bedreven wijze. De manier waarop zij die cultural brokerage-rol uitvoert, samen met Albert van der Zeijden, spreekt mij erg aan.

Er staan allerlei veranderingen voor het Kennis-centrum en Ineke op stapel. Hoe kijk jij daar tegenaan?
Eerlijk gezegd kijken wij wel een beetje bezorgd naar de overgang naar het Nederlands Open-luchtmuseum. Als je ziet welke stappen er gezet zijn en wat voor vooruitgang er geboekt is in de afgelopen vijf jaar, hoe wordt dat alles vertaald vanuit een museale context straks? De omgang met de gemeenschappen, de lage drempel die er altijd was bij het VIE, de zorgzaamheid. Het zal geen eenvoudige zoektocht zijn om dat daar vorm te geven.

Ik zeg dit met enige schroom, maar ik heb Ineke toch altijd als een soort moederfiguur gezien, op een fijne manier. Straks moet ze haar nest achterlaten, dat zal best moeilijk zijn. Maar ze kan ook met een gerust hart vertrekken. Ze heeft alles gedaan wat moest en kon, ze heeft een goed team en netwerken opgebouwd, het werk is in goede handen.

Heb je een speciale herinnering aan Ineke?
Wat me altijd is opgevallen bij Ineke is dat zij graag momenten organiseert om dingen te vieren en om mensen in het zonnetje te zetten. Zo'n evenement biedt dan meteen ook een gele-genheid om mensen elkaar te laten ontmoeten, uitwisselen, verkennen en verbinden.

Ik herinner me nog hoe Nederland enkele jaren geleden tijdens een UNESCO-vergadering in Parijs Sinterklaas liet komen om cadeautjes uit te delen en zo de toetreding van Nederland tot het verdrag te delen met de wereld. Het was een mooie manier om zich internationaal in de kijker te plaatsen. Ik zie Ineke nog staan, middenin die grote hal. Terwijl ze presentjes ronddeelde, overviel tegelijk de chaos uit Nederland haar op dat moment. Zij stond daar het ene telefoon-tje na de andere van Nederlandse televisie- en radio-omroepen te beantwoorden, omdat toen in Nederland net de eerste grote Zwarte Piet-rel-len losbarstten, als ik het me goed herinner, en zij steeds om reacties werd gebeld.

Ik zie Ineke niet meteen stoppen met werken en rondreizen. Ik denk dat ze tradities en volks-cultuur op een andere manier gaat beleven. Ze heeft zo veel warmte en liefde voor haar vak, zoiets is voor het leven.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 53 09-04-18 12:12

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 54 09-04-18 12:12

Research Fellow Intangible Heritage Studies Universiteit Utrecht

Albert van der Zeijden

Albert van der Zeijden is in 1987 in dienst gekomen bij het, toen nog, Informatiecentrum Volkscultuur. Zij aan zij met Ineke Strouken heeft hij als wetenschappelijk beleidsmedewerker het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland over alle bergen en door alle dalen heen geloodst. Sinds kort is hij aan de Universiteit Utrecht verbonden als Research Fellow Intangible Heritage Studies.

Van alle zittende medewerkers heb jij, op Ineke na, de meeste dienstjaren bij het Kenniscentrum. Kun je vertellen waar jij het meest trots op bent?
Terugkijkend op mijn veeljarige carrière bij het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland ben ik het meest trots op mijn jaar in de Evaluation Body, in 2015. Ik ben niet alleen trots op wat wij toen bereikt hebben, maar ook op het feit dat het ons al zo snel gelukt is om gekozen te worden in dit illustere internationale adviesorgaan van UNESCO. Het bevestigde de internationale positie die wij als Kenniscentrum hebben verworven. Het was een waardevolle ervaring, die goed van pas kwam in de voorbereiding op onze eigen eerste internationale voordracht, die van het molenaarsambacht, die wij mochten begeleiden.

Dit is vooral bijzonder als je bedenkt dat Nederland nog maar vier jaar geleden de UNESCO-conventie ratificeerde. Ik kan mij nog goed herinneren dat Ineke mijn kamer kwam binnengelopen met de vraag: 'UNESCO is bezig met iets dat ze 'intangible heritage' noemen. Is dat niet waar wij ons mee bezighouden?' Dat moet vóór 2003 zijn geweest, toen de conventie nog niet was ondertekend in Parijs.

Wij hebben al vroeg, bijvoorbeeld in een publicatie uit 2004 in de Volkscultuurreeks, aandacht besteed aan de conventie als een nieuwe kans om met volkscultuur aan de slag te gaan. Maar het vergde nog de nodige overredingskracht bij het ministerie voordat Nederland overstag ging. Ik kan mij onder andere een beleidsoverleg bij het ministerie herinneren waar ik samen met Rieks Smeets een praatje hield. Rieks, toen nog secretaris van de Nationale UNESCO-commissie, zou later de chef van de immaterieel erfgoed sectie in Parijs worden.

Kun je iets meer vertellen over de overgang van volkscultuur naar immaterieel erfgoed?
Het nieuwe concept 'immaterieel erfgoed' sloot naadloos aan bij de activiteiten van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed. Ons centrum was bekend geworden

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 55 09-04-18 12:12

dankzij grote publieksprojecten, zoals al in 1988 met 'Kermis, een traditie in de schijnwerpers'. Ineke was toen pas kort directeur. Er zouden vele grootschalige projecten volgen, waaronder het Jaar van de Tradities in 2009. Voor die gelegenheid was het Ineke gelukt om Koningin Beatrix de opening te laten verrichten. Dit zou zij doen door middel van een bijzondere handeling: het ophangen van een theedoek. Op die doek stond de meest genoemde traditie die onze enquête onder de Nederlandse bevolking had opgeleverd. Alle honderd populairste tradities beschreef Ineke uitvoerig in het boek *Dit zijn wij*.

De overgang naar immaterieel erfgoed vroeg van ons wel een cultuuromslag: we moesten onze rol en functie opnieuw bedenken. Waar we in het verleden vooral kennis verspreidden over volkscultuur werd het nu onze taak om gemeenschappen te ondersteunen in hun erfgoedzorg. In plaats van tradities te duiden, moesten wij ze helpen beschermen. En daarnaast kregen we een belangrijke adviesfunctie voor UNESCO en voor de Nederlandse regering.

Na een verkennend rapport door het ministerie, uit 2005, waarvoor ook wij geïnterviewd werden, besloot het ministerie de conventie te ondertekenen en gaf aan ons de opdracht om samen met het Meertens Instituut en het Openluchtmuseum een Plan van Aanpak te schrijven. Hierin nam de Nationale Inventaris Immaterieel Cultureel Erfgoed een belangrijke plaats in en ons Kenniscentrum werd belast met de uitvoering ervan. In 2012 markeerden wij deze nieuwe start met een meerdaagse internationale conferentie in Deurne, geopend door de toenmalige staatssecretaris Halbe Zijlstra en met een lezing van de nieuwe chef van de immaterieel erfgoed sectie in Parijs: Cécile Duvelle. Later zou ik zeer intensief met haar samenwerken in mijn jaar in de Evaluation Body. Omdat diversiteit een belangrijke doelstelling werd van de inventaris, organiseerden wij op dag twee een excursie naar Eindhoven, waar we een presentatie hadden georganiseerd van graffitikunstenaars. Vanaf het begin wilden wij de discussie over immaterieel erfgoed opengooien.

Jij zorgde voor de wetenschappelijke onderbouwing bij het immaterieel erfgoed, wat was Inekes rol?

Inekes kracht ligt in het enthousiasmeren en betrekken van brede groepen in de samenleving bij een op het eerste gezicht tamelijk abstract klinkende operatie, namelijk het safeguarden van immaterieel erfgoed. Daarvoor is het nodig om mensen, en vooral 'gewone' mensen, aan je te binden. Ineke kan dat als geen ander. Vanwege haar vele mediaoptredens stond ze niet voor niets bekend als Mrs. Volkscultuur. Ze wist zo een heel reservoir van groepen en individuen aan te boren, die zich op de een of andere manier inzetten om hun tradities levend te houden.

In snel tempo groeide het aantal tradities op de Inventaris Immaterieel Cultureel Erfgoed, ook van 'nieuwe' tradities zoals hennakunst. We krijgen soms kritiek op de traditionele samenstelling van de inventaris, maar de Nederlandse

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 56 09-04-18 12:12

Nederland streeft naar een cultureel diverse Nationale Inventaris Immaterieel Cultureel Erfgoed. Ook het Zomercarnaval in Rotterdam heeft een plaatsje gekregen.

inventaris is een stuk diverser dan die van andere landen! In het buitenland kijken ze met respect naar wat wij in Nederland in korte tijd opgebouwd hebben. Natuurlijk blijven we hieraan werken. Zo hebben wij bijvoorbeeld al diverse conferenties en expertmeetings rondom het nieuwe begrip 'superdiversiteit' georganiseerd.

Natuurlijk waren er ook wel eens problemen, UNESCO zou het uitdagingen noemen. De kwestie Zwarte Piet springt daarbij het meest in het oog. Dat voor ons kennisontwikkeling heel belangrijk is, blijkt uit het feit dat we een half jaar geleden nog een interessante expertmeeting organiseerden over dit soort controversieel erfgoed, waarbij mensen van ministeries en

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 57 09-04-18 12:13

erfgoedinstellingen kwamen aanschuiven. Diversiteit is een uitdaging voor de samenleving als geheel. Onze vraag was: wat kunnen erfgoedinstellingen doen in dit verband?

Wat is voor jou het meest aantrekkelijke van werken met immaterieel erfgoed en de UNESCO-conventie?

Het meest aantrekkelijk vind ik het internationale karakter van deze conventie. Wij doen niet zomaar wat in Nederland, we sluiten aan bij een internationaal discours in de wereld. De conventie is inmiddels door bijna alle landen in de wereld ondertekend. Zelf neem ik altijd deel aan de internationale vergaderingen. Tijdens één van de eerste algemene vergaderingen zelfs met het hele Kenniscentrum.

Als je de eerste keer zo'n vergadering bijwoont, dan kun je er nog geen koffie of thee van maken. Wie mag bijvoorbeeld wat zeggen op welk moment in een zaal met meer dan 600 gedelegeerden? Inmiddels voel ik mij er als een vis in het water, mede dankzij het ICH-ngo Forum, waarin organisaties zoals de onze overleggen over alles wat met de UNESCO-conventie

Nederland heeft het ambacht van molenaar internationaal voorgedragen bij UNESCO.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 58 09-04-18 12:13

samenhangt. We hebben zelfs een klasje voor nieuwkomers, als die voor de eerste keer zo'n internationale vergadering bezoeken! Zelf ben ik actief in het internet platform Heritage Alive, waarin wij ervaringen over best safeguarding-spraktijken uitwisselen en was ik vorig jaar de oprichter en coördinator van de Werkgroep Research.

Hoe zie jij de toekomst van het Kenniscentrum?
De uitdaging voor de toekomst is om de dynamiek uit de roerige begintijd vast te houden. Mijn ideaal is dat wij ons onder de vleugels van het Openluchtmuseum ontwikkelen tot een gezaghebbend expertisecentrum en ons ook internationaal verder blijven profileren. Investeren in kennisontwikkeling is daarbij van groot belang, vandaar dat wij recent een samenwerking zijn aangegaan met de Universiteit Utrecht. Met ingang van 2017 ben ik daar Research Fellow Intangible Heritage Studies geworden.

Dit boek gaat niet alleen over de geschiedenis van het Kenniscentrum, maar ook over Ineke en haar afscheid. Heb je nog een bijzondere herinnering aan Ineke?
Van de collega's bij het Kenniscentrum ken ik Ineke het langst van allemaal. Tekenend is misschien dat ik Ineke nog weleens aanspreek met Tineke, en mijn echtgenote Tineke soms Ineke noem. Ik ken Ineke al vanaf de tijd dat wij geschiedenis studeerden in Utrecht. We waren alle twee betrokken bij de oprichting van de Stichting Vakgerichte Belangenbehartiging Historici, die onder meer resulteerde in onze eerste gezamenlijke publicatie: *Historici aan het werk*, uit 1986, met een sprekende tekening die Gustave Doré ooit maakte van de Bijbelse voorstelling van Job op de mestvaalt, vanwege het destijds sombere perspectief van historici op de arbeidsmarkt. Zover is het gelukkig niet gekomen en hebben Ineke en ik werk gevonden in ons vakgebied.

Ineke vond nog voor haar afstuderen werk bij het Informatiecentrum Volkscultuur. Twee jaar later volgde ik zelf, toen Ineke directeur werd en ik op sollicitatie kwam bij de voorzitter van ons bestuur Mevrouw Faber-Hornstra, toen al een kranige, oude dame. Ineke en ik zijn nooit meer bij het centrum weggegaan. Door haar immense daadkracht en door haar vermogen om mensen voor zich in te nemen heeft Ineke onze instelling weten uit te bouwen tot wat hij nu is.

Heb je een goede raad voor Ineke als ze stopt met werken?
Dat Ineke ooit echt met pensioen zal gaan, dat wil zeggen: stoppen met werken en genieten van het niets doen, is moeilijk voorstelbaar. Ik hoorde al dat ze gevraagd is voor het bestuur van Brabants Heem, een mooie activiteit die aansluit bij haar Brabantse wortels. Ik wens Ineke nog vele arbeidzame jaren samen met haar man Ton! Gemeten aan de leeftijd van haar moeder en die van haar een paar jaar geleden overleden vader heeft ze minimaal nog net zo veel arbeidzame jaren voor zich als dat zij gewerkt heeft bij eerst het Informatiecentrum, later Nederlands Centrum voor Volkscultuur en nu Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland!

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 59 09-04-18 12:13

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 60 09-04-18 12:13

Fatima Oulad Thami

Henna-artiest Fatima Oulad Thami timmert hard aan de weg, niet alleen met haar eigen praktijk, maar vooral met het bekendmaken van het belang en de waarde van het immaterieel erfgoed van de hennakunst. Zij is eigenhandig bezig om de henna-artiesten van Nederland te verenigen en is regelmatig als meester artiest te vinden op binnen- en buitenlandse hennaconferenties, waar ze de nadruk legt op de culturele en historische achtergronden van hennakunst.

Wat vind jij het belangrijkste dat het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland gedaan heeft voor de gemeenschappen?
Ik vind dat het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland heel veel gedaan heeft voor de bewustwording van de immaterieel erfgoed-gemeenschappen in Nederland. Zij dwongen ons om ons eigen werk onder de loep te nemen door vragen te stellen als: Waar sta ik? Waar wil ik naartoe? Hoe hou ik mijn traditie levend en geef ik mijn liefde en kennis door? Veel tradities worden nu goed geborgd, terwijl er voorheen vaak gezegd werd dat Nederland geen tradities had. Of dat ambachten niet nodig zijn.

De bijeenkomsten die de KIEN-medewerkers organiseren zijn ook heel inspirerend voor ons, de gemeenschappen. We hebben veel van elkaar geleerd door te horen hoe anderen hun tradities borgen of hoe ze de problemen die ze tegenkwamen hebben opgelost. En door de contacten die je er opdoet, niet te vergeten. Mijn netwerk is behoorlijk uitgebreid en er zijn erg leuke samenwerkingen ontstaan.

Het Kenniscentrum heeft ontzettend veel gedaan om het grote publiek uit te leggen wat tradities en immaterieel erfgoed zijn met al hun publicaties. Als je ‘immaterieel erfgoed’ googelt, kom je altijd bij het Kenniscentrum of Ineke uit. Ineke is natuurlijk vaak op radio en tv, waar ze ook altijd zo genuanceerd is in discussies. Dat bewonder ik wel.

Hoe ben je in contact gekomen met het Kenniscentrum en de Nationale Inventaris?
Ik ben in contact gekomen met het Kenniscentrum doordat iemand me wees op de Nationale Inventaris Immaterieel Cultureel Erfgoed. Ik was meteen enthousiast, het bleek precies te passen bij waar ik al mee bezig was. Ik had al een eigen praktijk en was al langer bezig met het uitzoeken van de historische en culturele achtergronden van henna. Ook had ik plannen voor het bij elkaar brengen van henna-artiesten van Nederland.

De plaatsing op de Nationale Inventaris Immaterieel Cultureel Erfgoed gebeurde tijdens de

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 61 09-04-18 12:13

Hennaversieringen worden altijd gebruikt bij feestelijke gebeurtenissen zoals het huwelijk. De gebruikte symbolen roepen vruchtbaarheid, kracht, geluk en bescherming op.

eerste bijeenkomst van alle henna-artiesten. Dat was uniek en heel gezellig. Ineke Strouken en Saskia van Oostveen waren erbij. Ineke heeft toen heel duidelijk verteld waarom immaterieel erfgoed zo belangrijk is en dat kwam heel goed bij de henna-meiden over. Ik geloof dat ik toen ook nog Saskia's handen heb versierd met henna.

Wat betekent de plaatsing van hennakunst op de Nationale Inventaris voor jou?

Voor mij betekent de plaatsing op de Nationale Inventaris een soort verankering. Het geeft meer inhoud, meer diepte aan wat ik doe. Ook op mijn website, op sociale media en in mijn lessen besteed ik veel aandacht aan de culturele achtergronden en symbolische betekenissen

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 62 09-04-18 12:13

van hennakunst. Dat het immaterieel erfgoed is, is heel belangrijk voor mij. Het is een soort ruggensteun, ook al moet ik zelf voor de borging zorgen.

Ik kan me er erg aan storen dat sommige mensen zo negatief zijn over de Inventaris. Wat die mensen niet begrijpen is dat al die gemeenschappen die daarop staan, ontzettend gepassioneerd bezig zijn met hun tradities. Niet om er geld mee te verdienen, maar omdat ze er hart voor hebben. De mensen die daar neerbuigend over praten, vaak van die professoren en wetenschappers, staan erg ver van de praktijk en snappen niet waar het werkelijk over gaat.

Hoe zie jij de toekomst van het Kenniscentrum?
Het Kenniscentrum heeft in ieder geval een heel mooie basis gelegd, waar wij als ambachtslieden op voort kunnen bouwen. Ze mogen echt een grote veer in hun achterste steken dat ze dat voor elkaar gekregen hebben! Ze zijn nu lekker op gang gekomen, het moet zeker voortgezet worden. Eigenlijk zou immaterieel erfgoed een vast onderdeel voor alle gemeentelijke en andere overheden moeten zijn. Wat dat betreft zijn we er nog lang niet, er moet nog veel werk verzet worden. Ik hoop dat de contactdagen ook in de toekomst blijven bestaan, die zijn heel leuk en inspirerend.

Ik heb het al even over Ineke gehad, hoe genuanceerd ze altijd praat over immaterieel erfgoed. Vanaf het eerste moment dat ik haar ontmoet heb was ik heel verrast over haar charisma en energie. Ik had nooit verwacht dat een directeur zó veel liefde en warmte uit kon stralen. Het zal zeker moeilijk worden om haar te vervangen. Ik vind het persoonlijk jammer dat ze stopt. Ze weet heel veel over al die verschillende tradities en kan overal een verhaal over vertellen. Ze is echt uniek, zo iemand vind je niet snel meer.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 63 09-04-18 12:13

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 64 09-04-18 12:13

Pieter Bootsma

Pieter Bootsma is een meester in de Hindelooper schilderkunst en tevens mede-eigenaar van het Eerste Friese Schaatsmuseum dat zijn vader in 1983 heeft opgericht. Hij heeft recent het ambacht van zijn vader overgenomen. Verder zit hij in het bestuur van de Stichting tot Behoud van Immaterieel Erfgoed Hindeloopen, dat zich inzet voor het levend houden en doorgeven van de Hindelooper cultuur in de vorm van de schilderkunst, de streekdracht, de taal en de gebruiken. Sinds 2013 heeft dit culturele vierluik een plaats op de Nationale Inventaris Immaterieel Cultureel Erfgoed in Nederland.

Hoe zijn jullie in aanraking gekomen met het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland?

Een jaar of tien geleden, voordat de Stichting tot Behoud van Immaterieel Erfgoed Hindeloopen opgericht werd, waren we bezig om een film te maken over ons bedrijf in de Hindelooper schilderkunst en het Schaatsmuseum. De film was bedoeld als promotie en om aan andere bedrijven te laten zien. We werkten daarvoor samen met Rob Busquet en Pieter Bult, die projectleider was. Mijn vader is toen met deze twee heren naar Utrecht geweest, naar wat toen nog het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed (VIE) was. Hij kwam enthousiast terug en zei: 'Dit is niet alleen interessant voor het Schaatsmuseum, maar voor heel Hindeloopen! Hier moeten we iets mee doen, dit kunnen we niet alleen dragen.'

Vervolgens zijn er allemaal slimme koppen, die bestuurlijk en historisch wat te zeggen hadden, in Hindeloopen bij elkaar gehaald en is de Stichting tot Behoud van Immaterieel Erfgoed Hindeloopen opgericht. De stichting wilde contact houden met het VIE en ervoor zorgen dat we op de Nationale Inventaris Immaterieel Cultureel Erfgoed kwamen. De contacten binnen Hindeloopen hadden we al, want we hadden al eerder geprobeerd om onze krachten te bundelen. Toen werd er sceptisch tegenaan gekeken, maar nu met de hulp en steun van het VIE en Ineke Strouken, is het ons gelukt.

Hoe was jouw eerste contact met Ineke?

Toen Ineke Strouken voor het eerst hier in Hindeloopen kwam om alles te bekijken en te bespreken was er meteen een klik. Ons enthousiasme over ons Hindelooper immaterieel erfgoed was wederzijds, zij was ook dolenthousiast. Sindsdien hebben we veel samen gedaan. We hebben veel aan het VIE gehad, het is echt een leuke betrokken club.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 65 09-04-18 12:13

De typische Hindelooper schilderkunst wordt van vader op zoon doorgegeven in het bedrijf Bootsma.

Kun je voorbeelden noemen van de dingen die het VIE voor de gemeenschappen doet?
Ze hebben echt veel voor ambachten gedaan. We hebben op allerlei markten gestaan, op folklorefestivals, in het Openluchtmuseum, op de Margrietwinterfair, op ambachtenfestivals tot in China aan toe. Maar dat niet alleen, ook de contactdagen zijn altijd heel goed om andere gemeenschappen te spreken en te netwerken. Het is alleen jammer dat wij vaak geen hele dagen daarheen kunnen, vanwege ons bedrijf. Maar we zijn nog steeds van plan om met andere ambachtslieden te gaan samenwerken, zoals met airbrush-kunstenaar Hugo Kaagman en met Fries kerfsneehoutsnijder Erno Korpershoek.

Heb je ook wat geleerd van het VIE?
Jazeker. Ik weet nog de eerste keer dat ik Ineke hoorde praten over openstaan voor vernieuwing en dat nieuwe ideeën belangrijk zijn voor een traditie. Dat vond ik maar vreemd, ik moest daar heel erg aan wennen. Maar het klopt wel, zag

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 66 09-04-18 12:13

ik later in. Juist om een traditie door te geven, moet je met de tijd meegaan. Er moet wat bij, anders leeft het niet meer. Je hoeft niet klakkeloos alles te veranderen, je moet het natuurlijk wel op je eigen manier doen.

Hoe zie je de toekomst van he VIE, nu KIEN, met de vele veranderingen de komende tijd?
Ik hoop dat de betrokkenheid en samenwerking met de gemeenschappen net zo blijven als nu. Dat is belangrijk voor de gemeenschappen, om zich gesteund te voelen door het VIE. Ik spreek natuurlijk vooral voor Hindeloopen, maar dat geldt ook voor de andere ambachtslieden en tradities.

Heb je nog een boodschap voor Ineke?
Ik vind dat ze het niet slecht gedaan heeft. We hebben een meer dan mooie samenwerking gehad samen. Ik heb alleen maar lof voor Ineke. Maar het is net als mijn vader een tijd geleden al zei: ‘Op een gegeven moment moet je plaats maken voor de jongeren.’ Het is niet alleen zo dat de jeugd de toekomst heeft, maar de wereld verandert ook maar door. Als er alleen maar oudere mensen aan de top staan, verliest een organisatie of bedrijf het contact met de samenleving. Maar ik hoop met mijn vader dat ze, samen met haar man, nog op bezoek komt in Hindeloopen. Ze is altijd welkom.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 67 09-04-18 12:13

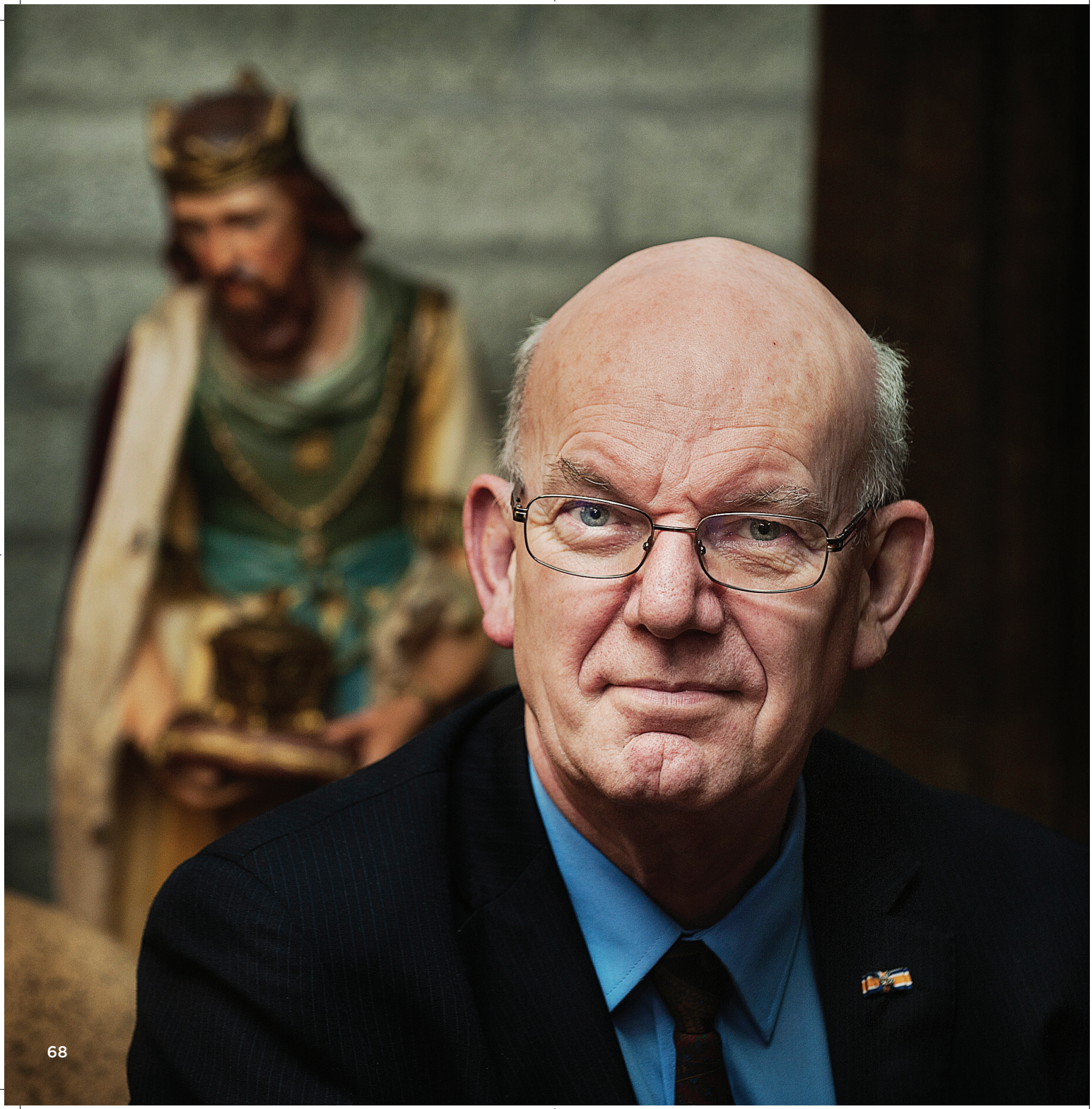

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 68 09-04-18 12:13

Wim Goossens

Wim Goossens is opgegroeid met de Boxmeerse Vaart, de Bloedprocessie van Boxmeer. Zijn vader was vóór hem de aanjager van deze traditie en dat heeft Wim met liefde en enthousiasme overgenomen. Zijn pogingen om de Boxmeerse Vaart op de Nationale Inventaris Immaterieel Cultureel Erfgoed te plaatsen zijn beloond in oktober 2012, als één van de eerste drie. Sinds 2013 is hij, naast zijn professionele werk als jurist, lid van de Raad van Advies van het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland.

Wat betekent de Nationale Inventaris Immaterieel Cultureel Erfgoed voor u?

Ik was totaal verrast toen ik hoorde dat de Boxmeerse Vaart op de Inventaris Immaterieel Erfgoed geplaatst zou worden. Dit had voor mij zo'n emotionele betekenis, ik trad hiermee letterlijk in de voetsporen van mijn vader. Vóór mij heeft hij deze traditie, samen met veel vrijwilligers, overeind gehouden. Ik ben er jaren mee bezig geweest om de processie, als cultureel historisch fenomeen, op de inventaris te krijgen. Ik was supertrots en dankbaar.

Al sinds 2006 toen het UNESCO-verdrag ter Bescherming van Immaterieel Cultureel Erfgoed in werking trad en ik hoorde dat de Springprocessie van Echternach in Luxemburg cultureel erfgoed was geworden, was dat ook mijn streven voor de Boxmeerse Vaart. Zo ben ik bij het toen nog Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed (VIE) terecht gekomen. Mijn vrouw en ik hebben vaak aan bijeenkomsten deelgenomen en hebben een voortrekkersrol gespeeld om onze traditie te promoten.

Hoe is het contact tussen u en het VIE tot stand gekomen?

Zoals gezegd, zijn wij – sinds 2007 – vaak naar bijeenkomsten gegaan en probeerden we in contact te komen met Ineke. In het begin was ze wat afstandelijk. Ze zocht mensen die hetzelfde dachten en voelden voor immaterieel erfgoed, om dit te promoten en een breder draagvlak te creëren. We hebben elke gelegenheid te baat genomen om de Boxmeerse Vaart te profileren en later ook de Metworstrennen uit Boxmeer.

In het begin was er een zekere afstand, ook door drukte. We probeerden ons niet teveel op de voorgrond te dringen. Zo'n mevrouw van statuur ga je niet claimen. Maar we zijn langzamerhand naar elkaar toe gegroeid, ook door vaak aanwezig te zijn en bekende gezichten te worden. Uiteindelijk is het ijs gebroken, vooral toen ze

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 69 09-04-18 12:13

zag dat we heel serieus met onze traditie bezig waren. Dan groeit er een vertrouwensband.

Hoe heeft u het VIE en Ineke ervaren?
Als een hartverwarmend warm bed! Het VIE én Ineke zijn een warm klankbord voor de visie die wij presenteren, dat elke traditie, ook die ontstaan is vanuit een religieuze achtergrond, het waard is om te respecteren en door te geven. Ineke is een Bourgondische vrouw met veel warmte en begrip. Haar vakkennis en die van het team van het VIE spatten ervan af. Ineke is iemand die weet waarover ze praat, niet zoals sommige ambtenaren en wetenschappers. Ze is een gedegen en punctuele vakvrouw, die gemeenschappen verder helpt in de warboel van regelgeving.

Kunt u iets vertellen over uw werk in de Raad van Advies?
In de laatste drie jaar ben ik voor de Raad van Advies meer bezig geweest met juridische kwesties dan met immaterieel erfgoed, door mijn achtergrond als jurist. Dit kwam vooral door de hele problematiek rondom controversieel immaterieel erfgoed zoals Zwarte Piet. Ik heb ook wel eens beschermend opgetreden als Ineke weer eens aangevallen werd in zulke discussies.

Ik heb Ineke inmiddels in diverse rollen meegemaakt, maar ik heb vooral een directeur aan het werk gezien met vele capaciteiten. Ik heb ook wel trieste dingen meegemaakt. Wat er nu gebeurt met het centrum verdient ze niet. Ze is een hooggekwalificeerd persoon met veel vakmanschap, deskundigheid en daarnaast is ze ook nog een warme, Bourgondische vrouw. Buiten dat heb ik als jurist grote zorgen over de reorganisatie.

Wat heeft het VIE bereikt?
Ten eerste heeft het VIE de gemeenschappen enorm ondersteund en ervoor gezorgd dat de Nationale Inventaris van de grond is gekomen. Het centrum heeft zich ook ingezet om de diversiteit van de tradities te vergroten. Als tweede heeft het VIE de kleinere gemeenschappen heel goed ondersteund met informatie en advies. Ten derde heeft het centrum de zittende tradities in de gelegenheid gesteld om hun kwaliteiten en goede ervaringen te delen. Door de vele bijeenkomsten die hij heeft georganiseerd hebben de gemeenschappen elkaar op informele wijze leren kennen en hun kennis gedeeld. Dit is een grote steun bij het borgen van onze tradities.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 70 09-04-18 12:13

In de Boxmeerse Vaart wordt sinds de vijftiende eeuw de reliekschrijn met de altaardoek door de straten gedragen.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 71 09-04-18 12:13

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 72 09-04-18 12:13

Saskia van Oostveen

Saskia is in 2008 middenin de voorbereidingen voor het Jaar van de Tradities bij het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed komen werken. Hoewel dat enige overredingskracht vergde, is ze al snel onmisbaar gebleken. Inmiddels heeft ze het via consulent gebracht tot teamleider erfgoedzorg.

Enige overredingskracht? Dat klinkt interessant, kun je daar iets meer over vertellen?
Ik wilde heel graag bij het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed (VIE) werken. Ik had het centrum uit de verte leren kennen via het Meertens Instituut, waar ik stage had gelopen. Ik heb toen een open sollicitatiebrief gestuurd, maar kreeg als antwoord dat ze alleen een secretaresse nodig hadden. 'Dan wil ik wel als secretaresse werken', heb ik geantwoord. Tijdens het gesprek dat daarop volgde, bleek natuurlijk dat ik helemaal geen ambities in die richting had. Ineke heeft toen een functie voor me gecreëerd: projectassistent voor het Jaar van de Tradities. Later ontdekte Ineke dat ik eigenlijk meer een projectleider was dan een assistent.

Ik heb voor dat Jaar alle contacten met de deelnemers onderhouden, de evenementen op elkaar afgestemd en de stukjes voor de website geschreven. Later heb ik hetzelfde gedaan voor het Jaar van het Immaterieel Erfgoed. Met die twee jaren hebben we het immaterieel erfgoed en de gemeenschappen goed in kaart gebracht. Het was een goede voorbereiding op de werkzaamheden na de ratificatie van het UNESCO-verdrag ter Bescherming van Immaterieel Cultureel Erfgoed door Nederland in 2012.

Wat is jouw leukste herinnering?
De afwisseling in contacten, in het algemeen. De ene keer ga je heel formeel om met mensen, zoals de organisatoren van de Boxmeerse Vaart, de andere keer sta je gezellig tussen de jongens van het Scheveningse vreugdevuur. Een heel speciale band heb ik met Willy Esajas, de vrouw die achter veel Surinaamse erfgoedprojecten zit. Ik had ooit afgesproken naar haar toe te gaan om een projectplan voor de Banjadans te bespreken. Haar kantoor was vanwege een verbouwing tijdelijk ergens anders, maar ik had het adres niet goed genoteerd. Kortom, ik kon het niet vinden. Ik vroeg het hier en daar, maar niemand wist het. Ik liep wat doelloos rond tot er een deur openging, iemand naar buiten stapte, recht op me af liep en vroeg: 'Jij bent vast op zoek naar Willy Esajas. Ik heb haar net aan de telefoon gehad, want ze zit op je te wachten.'

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 73 09-04-18 12:13

Ik was stomverbaasd. Ik had geen idee wie deze man was, maar het klopte wel wat hij zei. Hij heeft me de weg gewezen naar Willy, die er sindsdien heilig van overtuigd is dat onze ontmoeting voorbestemd was: 'Saskia, alles komt goed, onze voorouders hebben dit geregeld.' Elke keer als ze me aan iemand voorstelt, vertelt ze dit verhaal erbij.

Kun je me vertellen waar je trots op bent?
Het is eigenlijk niet iets wat ik zelf heb gedaan, maar waar we met zijn allen voor gezorgd hebben. Ik hoor vaak van gemeenschappen die op de Nationale Inventaris Immaterieel Cultureel Erfgoed staan dat er zoveel voor ze veranderd is sinds ze erop staan. Ze worden veel serieuzer genomen. Ik sprak laatst iemand van het Bloemencorso Zundert die vertelde dat ze vroeger altijd zo graag in de Volkskrant wilden staan, maar dat dat nooit gelukt was, tot de plaatsing op de inventaris. 'Nu bellen ze ons zelf.' Hetzelfde geldt voor de jongens van de vreugdevuren, die nu uitgebreid geroemd worden in de Volkskrant vanwege hun passie voor het erfgoed. Het is natuurlijk onze taak om de empowerment van de gemeenschappen te stimuleren, maar toch maakte het me trots dat het lukt. Niet dat we klaar zijn, er moet nog veel gebeuren.

Kun je me vertellen over hoe jouw beeld van Ineke veranderd is door de jaren heen?
Ik heb Ineke voor het eerst echt meegemaakt tijdens de opening van het Jaar van de Tradities op landgoed Zonnestraal. Toen werkte ik nog niet voor het VIE, maar was wel uitgenodigd. Ik zag haar toen vooral als gedreven, deskundig, vriendelijk, maar ook streng. Later is dat beeld wel veranderd, vooral toen ik ook haar gekke kanten heb meegemaakt.

Kun je daar een voorbeeld van geven?
Tja, dat past misschien niet in dit boek. Maar ik kan je wel iets vertellen over een vaste traditie van het VIE: de sjoelcompetities. Bij elke verjaardag, met kerstmis en voor de zomervakantie was er een borrel voor alle medewerkers, waar een aantal vaste rituelen bij hoorde. Eén daarvan was sjoelen. Naast een grote tafel vol met lekkere hapjes en drankjes lag de sjoelbak waar wij speelden om de kampioenschappen.

De beste was altijd Olivier Rieter, tweede was Albert van der Zeijden en derde was ik vaak. Ineke bakte er helemaal niets van. Olivier en Albert knalden en ramden de steentjes zo hard, dat ze als ze er niet in schoten, terugkwamen, zodat ze nog een keer konden schieten. Olivier heeft ooit in één keer al zijn steentjes opgemaakt! Ineke deed het heel anders, die had meer een poezelige slag van schuiven. Zij speelt het meest, maar is er het slechtst in.

Die borrels waren goed voor het saamhorigheidsgevoel. Ineke vroeg dan ook altijd aan iedereen wat zijn of haar plannen waren voor de zomer- of winterstop. Ze had een groot hart voor haar werk én voor ons. Misschien zag ze ons ook wel een beetje als haar familie. Wat ik heel leuk heb gevonden aan Ineke, is dat ze altijd, ondanks alle hectiek en drukte, tijd maakte voor het sociale aspect. Ze was altijd benieuwd

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 74 09-04-18 12:13

naar hoe het met ons ging. Ineke is een warme vrouw, met een erg leuk gevoel voor humor. Tussen de bedrijven door hebben we ook veel gelachen.

Ineke stopt en het Kenniscentrum verhuist naar Arnhem, wat heeft dat voor gevolgen?
Alles wordt anders. Het is lastig om te zeggen hoe het gaat uitpakken, maar duidelijk is wel dat veel dingen samenvallen. Misschien is dat ook wel goed, een nieuw begin. Niet alleen het afscheid van Ineke en de verhuizing naar het Openluchtmuseum, maar we gaan ook over naar een nieuwe manier van werken: papierloos en meer in het land.

Inmiddels hebben wij ook de Inventaris Immaterieel Erfgoed anders opgezet: in drie stappen, zodat wij al het immaterieel erfgoed in Nederland, zowel van formele als van informele groepen, zichtbaar kunnen maken. Daar ben ik tussen twee haakjes ook wel trots op, dat we zo goed geslaagd zijn in het opzetten van een nieuwe structuur. Daarmee zijn wij echt uniek in de wereld en dit wil iedereen dan ook van ons leren.

Verder moeten we ook onderzoeken hoe we het materieel en immaterieel erfgoed met elkaar kunnen verbinden in het museum. Ik heb er wel vertrouwen in, al zullen sommige dingen flink aangepast moeten worden, ook bij het museum.

Wat de opvolger van Ineke betreft zou het goed zijn als het iemand is met een eigen stijl en flair. Het is bijna onmogelijk om Ineke op te volgen.

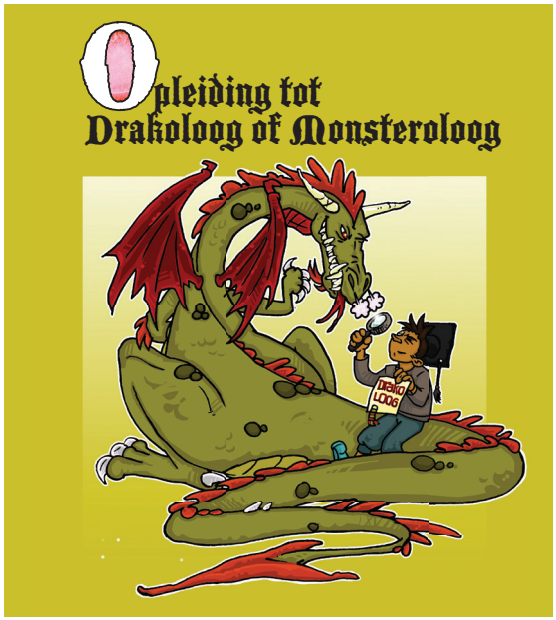

VIE heeft lesmateriaal over veel uiteenlopende onderwerpen uitgebracht, zoals over draken en monsters.

Ook veel gemeenschappen zien Ineke als hét boegbeeld van het Kenniscentrum.

Heb je nog een goede raad of wens voor haar, nu ze met pensioen gaat?
Ik wens Ineke een heel ontspannen voortzetting van waar ze al die jaren mee bezig is geweest. Zoals een website maken waarop ze al haar kennis over volkscultuur kan delen bijvoorbeeld. Maar ook genoeg tijd om koffie te drinken op een terrasje met haar man Ton, om naar de markt en weekendjes weg te gaan en om leuke tentoonstellingen te bezoeken. Lekker relaxed en zonder stress, maar zeker niet té rustig!

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 75 09-04-18 12:13

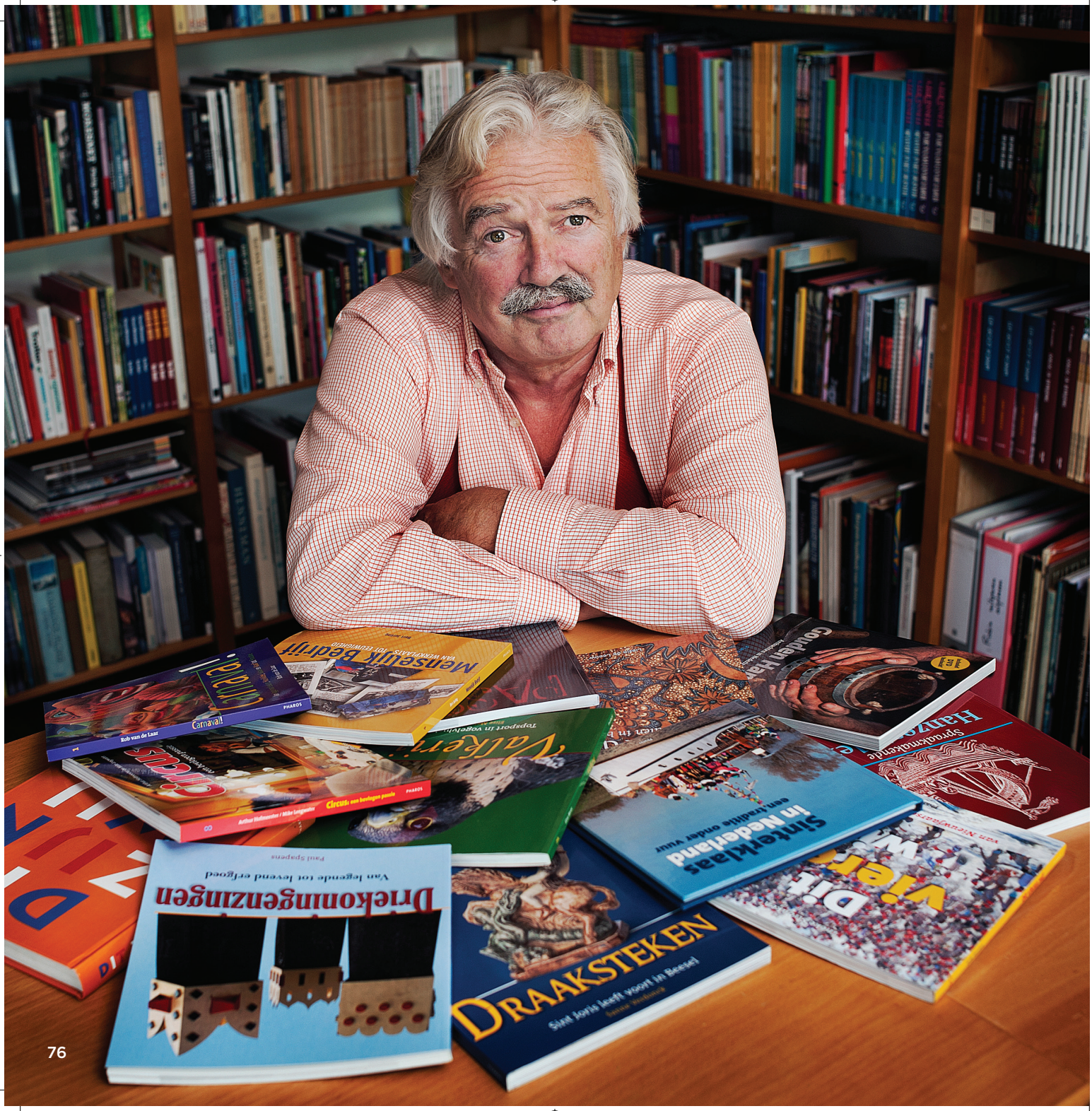

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 76 09-04-18 12:13

Pharos uitgevers

Robin Logjes

Robin Logjes is in de loop van enkele jaren uitgegroeid tot de 'huisuitgever' van het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland. Nadat het centrum eerst jarenlang alle publicaties in eigen beheer had uitgeven, werd vanaf 2008 dit samen gedaan met Pharos uitgevers. Robin heeft Ineke Strouken vaak vergezeld tijdens haar bezoeken aan gemeenschappen als er boeken gepresenteerd werden.

Hoe ben je in contact gekomen met het Kenniscentrum?
Dat was tijdens een donkere, spookachtige nacht in een oude Schiedamse stadsmolen. Ik had met mijn uitgeverij samen met Erfgoed Zuidholland een boek gepubliceerd over mysterieuze molenverhalen en zocht iemand aan wie ik het eerste exemplaar kon aanbieden. Wij hadden Ineke daarvoor gevraagd.

Het was heel surrealistisch. In Schiedam steken nog zes hele hoge molens boven de stad uit. 's Avonds worden die verlicht aan de verder donkere grachten. In die sfeer hield Ineke een spannend praatje over spoken en heksen en nadien raakten wij aan de praat. Daar zijn toen het boek Dit zijn wij uit voortgekomen en de serie Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed. In die serie zijn inmiddels dertien delen verschenen.

Het klikte meteen tijdens die ontmoeting?
Je zou kunnen zeggen dat Ineke en ik op elkaar lijken. Wij kunnen beide heel goed improviseren, zien onmiddellijk kansen en kunnen ons begraven in het werk. Ik herken me in haar. We hebben veel respect voor elkaar en zijn alle twee meer van de praktijk dan van de theorie.

Ik ben later vaak met haar mee geweest, daar heb ik leuke en minder leuke herinneringen aan. Zoals die televisie-uitzending van Knevel en Van de Brink over de discussie over Zwarte Piet. Dat was heel kwalijk zoals zij daar als het ware in de val gelokt werd. Ineens werd zij in een live uitzending met extreme voor- en tegenstanders geconfronteerd met 'de nieuwe Piet'. Dat verdiende ze niet, juist omdat zij altijd heel genuanceerd was en geen partij koos. Hoewel het heel lastig was, wist ze zich staande te houden in de uitzending. Maar over het algemeen was het altijd heel gezellig.

Ze weet als geen ander de juiste toon te treffen, wie ze ook spreekt. Ze is oprecht betrokken en heeft een goed verhaal. Ze heeft zich altijd ingezet voor de immaterieel erfgoed-gemeenschappen en de mensen vertrouwen haar. Ze is iemand van de praktijk, houdt er niet van om lang te vergaderen, maar wel van gezelligheid.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 77 09-04-18 12:13

De presentatie van een boek over spookachtige molenverhalen zorgde voor het eerste contact tussen Ineke en Robin Logjes.

Vertel eens iets meer wat het Kenniscentrum voor immaterieel erfgoed gedaan heeft.
In het begin was het begrip immaterieel erfgoed voor de meeste mensen heel abstract. Maar in een paar jaar tijd is immaterieel erfgoed op de kaart gezet. Dat is vooral door Inekes tomeloze energie gekomen. Elke keer kwam ze weer op radio en televisie om het uit te leggen. Er is heel veel van haar gevraagd. Wat dat betreft is ze niet te vervangen.

Ik ben er verschillende keren bij geweest dat een boek over een traditie aan een gemeenschap is aangeboden, zoals draaksteken, carnaval, batikken, circus, de Tielse kermiskoek. Ineke is echt iemand van het volk, totaal niet elitair of wetenschappelijk. De mensen zijn altijd zo verheugd en vereerd als zij komt. Zij vormt echt de verbinding tussen wetenschap en het veld en doet dat verdomd goed. Ineke heeft als het ware de tradities uit de klauwen van de wetenschap gered. Begrijp me niet verkeerd, ik draag de wetenschap een warm hart toe. Maar de tradities, het immaterieel erfgoed, moeten wel van de mensen zelf blijven.

De laatste jaren heeft ze het moeilijk gehad. De fusie met het Nederlands Openluchtmuseum is haar niet in de koude kleren gaan zitten. Ze was zo positief en vol plannen in het begin. Immaterieel erfgoed zou het museum meer elan geven. Het was de grote kans om de verbinding te maken met de actualiteit en buiten het park te treden. Maar ze liep steeds tegen dikke deuren. Op het laatst heeft ze, geloof ik, de moed verloren.

Dat de Raad voor Cultuur een negatief advies gegeven heeft, begrijp ik volkomen. Het weerspiegelt ook niet de visie van Ineke. Het is echt een plan waar al het spannends is uitgehaald. Het advies gaat wel voorbij aan alles wat het Kenniscentrum de laatste vier jaar bereikt heeft. Het is toch enorm als je ziet dat op de Nationale Inventaris al ruim honderdtwintig tradities staan, dat er allerlei activiteiten worden georganiseerd om de gemeenschappen te ondersteunen en

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 78 09-04-18 12:13

dat zo'n ontoegankelijk begrip als immaterieel erfgoed is ingeburgerd, ook bij gewone mensen. Jammer van dat advies, maar ik weet dat ze er alles aan gedaan heeft om het Kenniscentrum goed over te dragen aan haar opvolger en haar collega's. Ik hoop echt dat het museum hen de kans geeft om uit te groeien tot een gezag-hebbend kennisinstituut.

Hoe zie jij Ineke na haar pensioen?
Ten eerste: Ineke is niet te vervangen, het Kenniscentrum zal niet meer hetzelfde zijn. Het is moeilijk om die dynamiek, toewijding en kennis die zij heeft bij iemand anders te vinden. Dat moet je ook niet willen. Wat Ineke heeft gedaan, is niet te verbeteren. Zij heeft zulk belangrijk werk verzet. Nu is het tijd dat het begrip immaterieel erfgoed zijn eigen weg gaat. Zij heeft het op poten gezet, nu moet het zich stabiliseren.

Verder denk ik dat Ineke zelf een *free operator* moet worden. Naast veel leuke dingen doen met haar man Ton Fischer. Ze moet het land ingaan om te vertellen over tradities en immaterieel erfgoed, ongestoord door regels en ambtenarij. Voor iedereen blijft Ineke toch onverbrekelijk verbonden met tradities.

Twee boeken van de hand van Ineke die gepubliceerd zijn door Pharos uitgevers.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 79 09-04-18 12:13

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 80 09-04-18 12:13

Nederlands Openluchtmuseum

Willem Bijleveld

Willem Bijleveld en Ineke Strouken kennen elkaar nog niet zo heel erg lang. Als voormalig directeur van het Scheepvaartmuseum werd Willem in 2014 directeur van het Nederlands Openluchtmuseum en als zodanig de voorzitter van de Stichting Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed. Van hogerhand was immers besloten dat het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland samen moest gaan met het materieel erfgoed van het museum. Willem vertelt over zijn ervaringen met Ineke en over de toekomst van het Kenniscentrum.

Het lijkt op het eerste gezicht wat tegenstrijdig: immaterieel erfgoed, levend erfgoed dus, in een museale omgeving van materieel erfgoed, waarbij van oudsher de nadruk op conserveren ligt. Hoe ziet u dit?
Het wordt vaak gezegd dat dit onverenigbaar is. Ik zie dat zelf heel anders. Voor mij zijn zowel het immateriële als het materiële vormen van erfgoed die weerspiegelingen van een cultuur zijn. Ook het materiële erfgoed moet levend gehouden worden door een museum. Geschiedenis wordt ook steeds opnieuw geïnterpreteerd en materieel erfgoed krijgt daarmee een andere betekenis. Juist het samengaan van beide vormen van erfgoed in één museum biedt een unieke kans om alle aspecten van cultuur en geschiedenis levend en zichtbaar te maken.

Ineke heeft een pionierende rol gespeeld, eerst door volkscultuur te moderniseren en daarna door immaterieel erfgoed te promoten. Haar bijdrage aan dat proces is van onschatbare waarde geweest, daar wil het Openluchtmuseum graag op voortbouwen. Na volkscultuur heeft zij immaterieel erfgoed zichtbaar gemaakt in de maatschappij op een zeer toonaangevende en succesvolle manier.

Dat samenvoegen van twee verschillende soorten erfgoed zal voor de medewerkers van het museum ook wennen zijn. Hoe staan zij daartegenover?
Het is inderdaad wennen, we moeten ook anders gaan denken, maar dat lukt wel. We kijken allemaal met veel belangstelling uit naar het moment dat het Kenniscentrum daadwerkelijk hier in Arnhem is en we samen aan de slag kunnen.

In theorie klinkt het samenvoegen van materieel en immaterieel erfgoed aannemelijk. Hoe gaat het museum dat in de praktijk uitvoeren?
Dat is een volgende stap. We moeten in de praktijk zichtbaar maken wat immaterieel erfgoed toevoegt aan het materiële en omgekeerd. We willen het daarvoor ook breder trekken en we

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 81 09-04-18 12:13

willen onze visie op erfgoed herijken. Zo zijn we van plan om een *ambachtenlab* met oude en nieuwe ambachten op te richten. Daarvoor willen we ook professionele ambachtslieden van buiten uitnodigen. We zullen ook kritisch kijken naar het UNESCO-verdrag en de uitwerking ervan.

Daarnaast willen we een platform bieden waar immaterieel erfgoed werkelijk leeft, waarmee we de kracht van immaterieel erfgoed laten zien. Met concrete voorbeelden die verder gaan dan lokale gebruiken willen we het belang van immaterieel erfgoed voor cultuur, diversiteit en sociale cohesie laten zien op een manier die voor de vele bezoekers van het Openluchtmuseum herkenbaar is. We gaan ook goed bekijken welke gemeenschappen kunnen bijdragen aan de Canon van Nederland. Ik geef onmiddellijk toe dat er nog een weg te gaan is om dat te bereiken, maar dat is heel inspirerend.

Wat kan het Openluchtmuseum het Kenniscentrum bieden?
Ten eerste is het Openluchtmuseum erg populair. Wij bereiken jaarlijks zeer veel mensen. Zodoende kunnen wij immaterieel erfgoed verankeren in de maatschappij. Verder kunnen wij ervoor zorgen dat de medewerkers van het Kenniscentrum zich helemaal kunnen bezighouden met hun kerntaken om immaterieel erfgoed te onderzoeken, ondersteunen en stimuleren door onder andere de Nationale Inventaris Immaterieel Erfgoed te coördineren. Deze taken kunnen zij vervolgens verder ontwikkelen. De ondersteunende taken worden door het Openluchtmuseum overgenomen en uitgevoerd.

De Raad van Cultuur heeft een negatief advies gegeven over de subsidieaanvraag voor het Kenniscentrum. Hoe staat u daartegenover en wat gaat u daaraan doen?
Ten eerste vind ik het vooral heel zuur voor Ineke dat de Raad van Cultuur niet voor honderd procent achter het plan staat, net nu zij met pensioen gaat. Het is niet prettig om zo afscheid te nemen. Aan de andere kant gaan wij niet bij de pakken neerzitten. Wij gaan op 1 juni een nieuw actieplan indienen, waarvoor we de komende tijd in kleine groepjes met stakeholders gaan praten en discussiëren.

We gaan goed luisteren naar ideeën die leven. Het Kenniscentrum heeft onder Ineke altijd een bepaalde koers gevaren. Het was nog te vroeg voor reflectie. Nu willen we die koers verbreden door de ideeën te inventariseren en een nieuw plan op te stellen. Per 1 april komt er een nieuw hoofd van het Kenniscentrum, die de discussies uiteraard ook volgt. Het is tijd voor een nieuw geluid. Ik ben vol vertrouwen in de toekomst.

We zorgen er uiteraard ook voor dat het Kenniscentrum zijn eigenheid en onafhankelijkheid behoudt en als zelfstandige organisatie zichtbaar blijft. Dat is ook in het kader van het UNESCO-verdrag belangrijk.

Hoe heeft u Ineke ervaren?
De eerste keer dat ik met haar kennis maakte was in een vergadering van het managementteam van het Openluchtmuseum. Zij hield daar een heel duidelijk verhaal op een heel natuurlijke wijze. Ik was onder de indruk van

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 82 09-04-18 12:13

Ambachten in het Openluchtmuseum.

haar openheid en de vanzelfsprekendheid waarmee zij daar sprak.

Later heb ik haar tomeloze energie, ervaring en kennis ervaren. Ineke heeft zich altijd volop gegeven, ook in de laatste jaren die behoorlijk pittig waren. Zij heeft de Nationale Inventaris inhoud en vorm gegeven. Daarmee heeft zij een groots werk verricht. Dat wordt weleens te weinig benadrukt.

Wat wenst u haar voor de toekomst?

Ik zou graag willen dat ze heel positief terugkijkt op haar lange carrière en de tegenslagen niet te zwaar opneemt. Tegenslagen heb je altijd, anders kom je niet vooruit. Het belang van haar werk voor het veld is enorm geweest, dat is echt een grote verdienste. Ik hoop dat ze in vrede kan overzien wat voor groots werk zij tot stand heeft gebracht.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 83 09-04-18 12:13

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 84 09-04-18 12:13

Van volkscultuur naar immaterieel erfgoed 1 april 1985 - 1 april 2017

Ineke Strouken

Ineke Strouken is in 1985 begonnen als stafmedewerker van het Informatiecentrum Volkscultuur met als visie: volkscultuur gaat over de cultuur van alledag. In 1987 werd ze directeur en voerde sindsdien een aantal ingrijpende reorganisaties door. In 1992 kwam het accent bij het inmiddels Nederlands Centrum Volkscultuur te liggen op de ondersteuning van de sector volkscultuur en regionale geschiedenis. In 2012 ging de organisatie zich na de ondertekening van het UNESCO-verdrag ter Bescherming van het Immaterieel Cultureel Erfgoed richten op de uitvoering van het verdrag in Nederland. De naam werd veranderd in Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland. De laatste paar jaar heeft Ineke de fusie met het Nederlands Openluchtmuseum voorbereid.

Nog even en dan neem je afscheid. Hoe voelt dat?
Het is een beetje dubbel. Ik zal het werk en vooral de mensen missen, maar ik verheug me op het nieuwe leven. De laatste jaren waren best zwaar en dit is een heel mooi moment om het stokje over te dragen aan mijn opvolger en mijn collega's, waar ik alle vertrouwen in heb. Per 1 maart 2017 is het kantoor gevestigd in het Openluchtmuseum en gaan wij over op een andere manier van werken: papierloos, minder op kantoor en meer in het land. Een goed moment om op te stappen.

Wat ga je missen?
Ik heb natuurlijk een geweldig mooi vak gehad. Als ik een lezing geef dan begin ik altijd met: 'Ik heb ervoor gestudeerd, maar u bent de echte expert.' Mijn lezingen gaan meestal over tradities, dus de cultuur die van generatie op generatie wordt doorgegeven. Het gaat over alledaagse dingen die iedereen herkent. Geboorte- of huwelijksgebruiken bijvoorbeeld, of de achtergronden van de jaarfeesten. Dat is aan iedereen uit te leggen, welke culturele achtergronden ze ook hebben. Maar het mooiste van mijn vak is dat je met zoveel verschillende mensen contact hebt. Daar heb ik altijd erg van genoten. En dat je mensen soms ook echt kunt helpen, bijvoorbeeld met subsidie aanvragen. Het is een voorrecht om met mensen te mogen werken die zoveel passie hebben voor hun erfgoed. Ik vind echt dat dat ondergewaardeerd wordt door de politiek. Het zijn allemaal vrij-willigers en het is ook nog eens een nauwelijks gesubsidieerde sector. Dat maakt ze onzichtbaar voor ambtenaren en overheden.

Hoe ben je bij het Informatiecentrum Volkscultuur terecht gekomen?
Ik studeerde aan de Universiteit Utrecht vrou-wengeschiedenis, een heel nieuw vak toen,

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 85 09-04-18 12:13

Koningin Beatrix opende in november 2008 het Jaar van de Tradities.

en ik was op zoek naar levensloopritueelen. Zo kwam ik in contact met Rob Smaling. Het kantoor van het Informatiecentrum was toen nog op de Drift in Utrecht gevestigd, later ging het naar het Lucasbolwerk en weer laten naar de F.C. Dondersstraat. Ik kreeg van Rob de vacature voor stafmedewerker toegestuurd en daar heb ik op gesolliciteerd. Ik kende het veld heel goed, maar ik vond het centrum te veel op de traditionele toer van verdwijnende plattelandstradities. Dat heb ik geloof ik ook in het gesprek gezegd. Zoiets van: volkscultuur gaat over mensen van nu. Ik was ook niet zo op zoek naar werk, want ik gaf naast mijn studie geschiedenisles. Maar ik ben het geworden en kreeg ook nog alle kans om het centrum op te bouwen. Dat was geweldig. Dierbare herinneringen heb ik aan het allereerste bestuur met mevrouw G. Faber-Hornstra (de voorzitter), Rins Hartman (van het ministerie), Henk Krosenbrink (van het Staring Instituut)

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 86 09-04-18 12:13

en Coen Eggen (van de Limburgse boerderijen). Dat waren geweldig lieve mensen die heel veel kennis en ervaring hadden. Ze hebben ons enorm gesteund. Het was een heel leuke tijd met de collega's Rob Smaling en Hans Peters daar op de Drift.

Hoe hebben jullie het aangepakt?

Wij zijn begonnen met het veld in kaart te brengen. Letterlijk alle gemeentegidsen doornemen. Het is een enorm veld, voor het grootste deel lokale organisaties. De eerste jaren hebben wij vooral een structuur opgezet, veel koepelorganisaties opgericht en via kaderoverleggen een manier gevonden om met het veld te communiceren. Het waren namelijk ontzettend veel organisaties, in 2012 nog ruim 6200. Daarom hebben wij per sector een landelijk kaderoverleg opgericht met sleutelfiguren en specialisten die ons op de hoogte hielden van de ontwikkelingen en die ons hielpen om beleid te maken en uit te voeren. In onze drukste jaren hadden wij soms meer dan 700 vrijwilligers in kaderoverleggen, anders hadden wij nooit kunnen doen wat wij

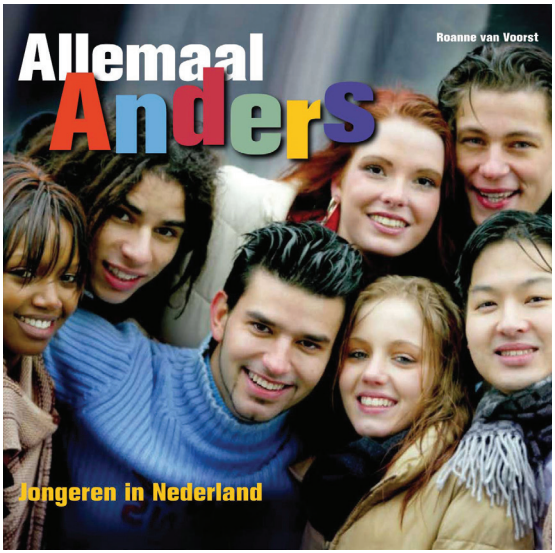

VIE heeft vaak boeken, lesbrieven en tentoonstellingen uitgebracht om de jeugd te bereiken.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 87 09-04-18 12:13

deden. Het is ook dankzij deze mensen dat wij vaak vooropliepen. Wij waren de eerste organisatie die een project over de geschiedenis van de gastarbeid had, wij hebben de eerste verteldag, de eerste geschiedenisdag en de eerste circusdag georganiseerd en zo probeerden wij het veld in beweging te houden. Dat kon alleen maar door de inzet van al die mensen.

Ineke Strouken is jarenlang hoofdredacteur geweest van de tijdschriften Traditie en Volkscultuur Magazine.

Wij wilden iedereen in Nederland bereiken en zochten de mensen op. Onze tentoonstellingen bijvoorbeeld waren te zien in ziekenhuizen, parken, kerken, scholen, gemeentehuizen, op kermissen en markten. Voor het Jaar van de Tradities hadden wij tentoonstellingen op T-shirts gemaakt en die konden letterlijk overal hangen. Je hoefde alleen een waslijn te spannen en ze daaraan op te hangen met wasknijpers. Zelfs wandeltochten maakten er gebruik van. Na gebruik gewoon in de wasmachine en dan kon de tentoonstelling weer verhuurd worden. Ik geloof dat wij na vijf jaar de T-shirts verkocht hebben.

Hoe onderhielden jullie de contacten met dat grote netwerk?

Ons netwerk was enorm. Een paar keer per jaar kregen ze van ons post, een tijdschrift of een

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 88 09-04-18 12:13

Toenmalige staatssecretaris Halbe Zijlstra gaf op 2 september 2012 het startsein voor de uitvoering in Nederland van het UNESCO-verdrag ter Bescherming van Immaterieel Cultureel Erfgoed.

persoonlijke brief. Dan zat ik dagen brieven te ondertekenen. De themajaren waren ook heel geschikt om het contact te onderhouden. Door dat netwerk waren wij in staat om in elke plaats mensen en organisaties te mobiliseren om mee te doen. Daar hadden wij een heel systeem voor met kant-en-klaar materiaal waarmee de organisaties de gemeente, pers, onderwijs en sponsors konden benaderen. Wij waren maar een kleine organisatie, met weinig geld en mensen, maar met grote ambities. En dan moet je slim zijn. Maar dat kon alleen met een geweldig team collega's, veel deskundige vrijwilligers en een goede band met het veld.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 89 09-04-18 12:13

Ondertekening van het certificaat voor het Vreugdevuur Scheveningen.

Wat zijn je mooiste herinneringen?
Ik heb heel veel mooie herinneringen: het nachtelijk doorzakken op de congressen van het Landelijk Overleg Regionale Geschiedenis bijvoorbeeld, de Piekenkermis op de Maliebaan in Utrecht, Koningin Beatrix die het Jaar van de Tradities opende, de grote volkscultuurdagen in Fort Voordorp, het circuscongres in de tenten van Circus Herman Renz op het Malieveld in Den Haag, het internationaal congres over ambachten bij Piet Hein Eek in Eindhoven en het Textielmuseum in Tilburg. Te veel om op te noemen. Ook de plaatsingen op de Nationale Inventaris Immaterieel Erfgoed brengen je op de meest bijzondere plekken. Ik heb in de afgelopen jaren mogen ervaren dat Nederland heel rijk aan immaterieel erfgoed is.

De allermooiste herinnering?
Ik vind het heel moeilijk om te kiezen en als ik het vertel dan komt het nooit zo over als ik het ervaren heb. Maar goed, één van de mooiste herinneringen is aan kermisexploitant Joop Keijzer. Het was al heel laat 's avonds op de

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 90 09-04-18 12:13

piekenkermis in Utrecht. De kermisexploitanten waren al naar bed en de attracties waren gesloten. Het regende een beetje en de lantaarns op de Maliebaan verspreidden een zwak geel licht. In de verte waren enkele bewakers het terrein aan het vegen. Alleen Joop Keijzer, een man die mondharmonica speelde en ik waren er nog. Toen hebben Joop en ik midden op de kermis gedanst. Dat vergeet ik nooit meer. Maar zo kan ik wel een heel boek schrijven over alle mooie herinneringen.

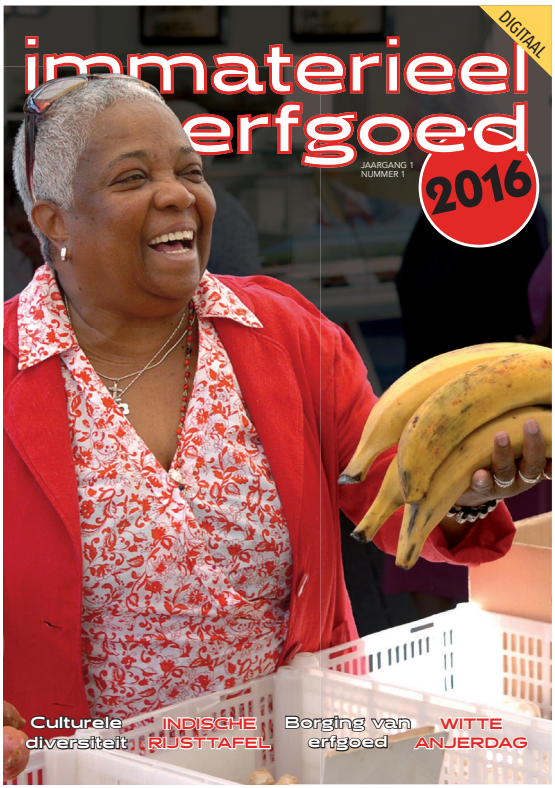

In 2012 werd Strouken hoofdredacteur van het tijdschrift Immaterieel Erfgoed.

Waar ben je het meest trots op?

Het meest trots ben ik op mijn collega's en op wat wij in de afgelopen jaren bereikt hebben onder moeilijke omstandigheden. Wij hebben toch maar mooi het immaterieel erfgoed op de kaart gezet in Nederland en een internationale positie verworven. Er staan nu 126 tradities op de Nationale Inventaris en er zijn inmiddels meer dan 70 gemeenschappen die zich aangemeld hebben. Dat geeft aan dat de UNESCO-conventie voldoet aan een grote behoefte en dat het een emancipatie is van de immaterieel erfgoed gemeenschappen. Je ziet de gemeenschappen ook groeien, ze kijken nu veel verder, zelfs internationaal en werken veel meer samen. Jammer van het negatieve advies van de Raad van Cultuur. Het gaat helemaal voorbij aan wat wij allemaal bereikt hebben met een heel beperkt budget en weinig mensen. Ik was er echt ziek van. Maar ik begrijp het advies van de Raad ook wel. De samenwerking met het museum is te weinig van de grond gekomen.

Zie je de fusie met het Nederlands Openluchtmuseum wel zitten?

Wij hebben altijd veel samengewerkt met het Nederlands Openluchtmuseum, het Zuiderzeemuseum en het Meertens Instituut. Samen waren wij verantwoordelijk voor de volkscultuur, waarbij wij de ondersteuning van het veld en de promotie voor onze rekening namen. De invalshoek van volkscultuur ligt dichter bij het

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 91 09-04-18 12:13

VIE ging altijd naar de mensen toe. Hier presenteerde VIE het immaterieel erfgoed op de Margriet Winterfair.

museum dan immaterieel erfgoed. Het gaat allebei over tradities, de cultuur die van generatie op generatie wordt doorgegeven, maar bij volkscultuur richt je je meer op het vertellen van de achtergronden en bij immaterieel erfgoed help je mensen om hun traditie levend te houden en door te geven.

Het Openluchtmuseum kreeg in 2013 de taak van het Nationaal Historisch Museum erbij en moest de Canon van de Nederlandse geschiedenis opbouwen. Dat is een gigaklus. Toen kregen ze er ons ook nog bij, daar zaten ze allerminst op te wachten. Wij daarentegen kregen de coördinatie van de UNESCO-conventie als taak, een nieuwe conventie die van de grond af opgebouwd moest worden en waar in het buitenland ook nog maar weinig ervaring mee was. Daar heb je je handen vol aan. En dan nog een fusie erbij. Eigenlijk was dat gewoon veel te veel. Dat

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 92 09-04-18 12:13

hebben ze bij het ministerie niet gezien. Bovendien is het Openluchtmuseum een grote organisatie met een geheel andere werkwijze. Dat is behoorlijk wennen.

Welke meerwaarde biedt de fusie voor beide organisaties?

Wij kunnen van elkaar leren. Het is een prachtmuseum, waar ik al heel lang vriend van ben en dat ook zal blijven. Maar ik denk wel dat ze de kansen die immaterieel erfgoed biedt, moeten grijpen.

Wat zijn dan die kansen?

Met de canon erbij laat het museum de geschiedenis van Nederland zien. Dan kun je je niet meer alleen concentreren op het park in Arnhem. Dan moet je in heel Nederland te zien zijn en ook in Caribisch Nederland. Dat kan digitaal, maar immaterieel erfgoed biedt ook de kans om het museum daadwerkelijk overal in Nederland te presenteren. Het gaat niet alleen over betalende bezoekers, maar ook over het maatschappelijk belang dat het museum heeft. Het zal zich in de toekomst veel meer moeten

Carbidschieten op de contactdag in 2015 in Culemborg

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 93 09-04-18 12:13

richten op de actualiteit en ook discussies niet moeten schuwen.
Immaterieel erfgoed benadert het erfgoed van onderop, waarbij de dragers van het erfgoed centraal staan. Dat kan ook in het museum. Door een grotere rol te geven aan de mensen zelf bij de opbouw van de collectie en het samenstellen van tentoonstellingen maak je er een museum van de mensen in Nederland van. Wij hebben het netwerk en de ervaring om van onderop met de gemeenschappen te werken.

Speciale uitgaven van Traditie werden onder de grote achterban van 6200 organisaties op het terrein van volkscultuur, immaterieel erfgoed, lokale geschiedenis, folklore en erfgoedkunsten verspreid.

Was het door de fusie zo zwaar, de afgelopen jaren?

Ja, maar ook de Zwarte Pietendiscussie is mij niet in de koude kleren gaan zitten. Het was op eieren lopen en de media maakten het er ook niet gemakkelijker op door telkens nieuws te ruiken. Dan had ik het zo goed verwoord in een interview en dan zette de nieuwsredactie er een verkeerde kop boven of een verkeerde foto bij. Binnen de kortste keren werd ik weer bedreigd. Ik hoop dat de scherpte er nu een beetje af gaat en dat voor- en tegenstanders met respect naar elkaar willen luisteren. Maar ik denk dat het nog lang zo ver niet is.

Waar ben je niet trots op?

Ik heb veel fouten gemaakt. Ik ben ook maar een mens en heb het leidinggeven in de praktijk moeten leren. Wat dat betreft is er veel veranderd. Wat ik heel erg vind is dat ik een arbeidsconflict niet hebben kunnen oplossen. Daar denk ik nog wel aan terug: hoe had ik het anders moeten doen? Verder is mijn sterkte tegelijkertijd ook mijn zwakte. Ik zie meteen kansen, maar moet ontzettend oppassen dat ik daardoor niet te snel ga voor anderen. Daarmee heb ik geregeld mijn neus gestoten. Ik kan ook slecht tegen mensen die steeds ja-maar zeggen en meteen alle problemen zien. Dan kan ik heel ongeduldig worden. Dat is een slechte kant van mij.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 94 09-04-18 12:13

Sinterklaas maakte deel uit van de Nederlandse presentatie in het UNESCO-gebouw in Parijs ter gelegenheid van de ondertekening van het UNESCO-verdrag.

Wat ga je na je afscheid doen?
Naar de markt met mijn man Ton, die heel veel geduld heeft moeten hebben met een vrouw die altijd aan het werk was. Verhalen vertellen in het klooster waar mijn moeder van 94 jaar woont en met mijn zusje en broers wandelingen en fietstochten maken. En 's morgens lekker met een kop koffie en de krant terug in bed, lekker langzaam op gang komen. Verder kan ik nu lekker onderzoek doen, lezingen houden en vrijwilligerswerk doen in het prachtige museum in Oirschot. Ik ben in ieder geval niet van plan om in een diep gat te vallen, maar om er gigantisch van te gaan genieten!

Ik zal het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland natuurlijk wel op een afstand blijven volgen en trots zijn op wat mijn collega's allemaal bereiken!

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 95 09-04-18 12:13

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 96 09-04-18 12:13

Enkele maanden later: Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland heeft een nieuw hoofd

Leo Adriaanse

Met de pensionering van directeur Ineke Strouken kwam er een eind aan een periode. Ineke wás het instituut en ze was zelf ook een instituut. Er ging bijna geen week voorbij of ze werd wel in het een of andere radio- of televisieprogramma geraadpleegd over een bepaalde traditie. Daar wist ze dan ook altijd bijzonder gloedvol over te vertellen. Datzelfde geldt voor de vele duizenden lezingen die ze in de loop van haar carrière heeft gegeven. Altijd met veel kennis van zaken, maar vooral vanuit een grote liefde voor de degenen die onze tradities in stand houden en doorgeven. Die zeer persoonlijke aanpak, haar tomeloze werklust en het altijd klaar staan voor de mensen in het veld waren haar handelsmerk.

Haar vertrek viel min of meer samen met een aantal andere veranderingen. De naam van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur was al eerder veranderd in het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, gelijk met een bestuurlijke vervlechting met het Nederlands Openluchtmuseum.

Na een tijdelijke verhuizing van Utrecht naar Culemborg kwamen de medewerkers in maart 2017 in Arnhem te werken. Ineke was nog volop betrokken bij al deze transities, maar heeft nu dan toch het stokje overgedragen. Haar schoenen zijn moeilijk te vullen, maar als er iemand is die dat kan, dan is het zeker haar opvolger Leo Adriaanse. Wij ontmoeten hem in een romantisch besneeuwd Openluchtmuseum en vragen hem onder het genot van een kop warme chocolademelk naar zijn plannen.

Eerst maar even een korte kennismaking, wie is Leo Adriaanse?

‘Zo ik iets ben, ben ik een gepassioneerd liefhebber van kunst en cultuur, om maar een van onze grote schrijvers te parafraseren. Ik had het voorrecht om op een aantal plaatsen in de museale wereld te mogen functioneren als educator, conservator en manager om vervolgens in 2004 aan de slag te kunnen gaan bij de Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland. Daar werd ik in 2011 coördinator van het samenwerkingsverband Zeeuwse Ankers, waarbinnen het ontdekken en beleven van erfgoed en landschap centraal staat. In die tijd had ik al de nodige contacten met Ineke en het Nederlands Centrum voor Volkscultuur, zoals het toen nog heette. Publieksparticipatie werd een belangrijk onderdeel van mijn werk, zowel in de betekenis van deelnemen aan, als het hebben van een aandeel in het erfgoed. Vanuit deze belangstelling initieerde ik ook een onderzoek naar

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 97 09-04-18 12:13

publieksparticipatie in regionale cultuurhistorische musea. Mijn nieuwe functie als hoofd van het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland sluit perfect aan op deze eerder opgedane kennis en ervaring. Immers de erfgoedgemeenschappen van Nederland met wie wij samenwerken zijn bezig met het borgen van gebruiken en rituelen. Ik zeg ook wel eens: de participatiesamenleving in optima forma.'

De gebruikelijke vraag aan een opvolger, wat ga je anders doen?

'Dat mag een gebruikelijke vraag zijn, maar ik ben niet in die termen bezig. Ik heb van Ineke een geweldige erfenis gekregen. En mijn eerste prioriteit is om daar zo goed mogelijk voor te zorgen. Veranderen om het veranderen is nooit een goede zaak. Dit gezegd hebbend, staat de tijd natuurlijk niet stil. Er komen impulsen uit het veld en daarnaast worden er van 'bovenaf' nieuwe eisen gesteld. De eerste maanden waren vooral gevuld met praktische zaken. Iedereen moest zijn of haar draai vinden op de nieuwe locatie. Wij hebben het team kunnen uitbreiden. De bezetting moest op een paar punten worden aangepast en enkele taken moesten opnieuw worden ingevuld. Een verhuizing is een ideaal moment om dit soort zaken eens even op te schudden.'

Maar er zullen toch wel verschillen in aanpak zijn?

'Natuurlijk zijn die er, maar in de kern waren Ineke en ik verantwoordelijk voor dezelfde opdracht : de implementatie van het UNESCO verdrag. Daarbij tekent zich nu overigens wel een kleine, maar niet onbelangrijke verandering af. Erfgoedgemeenschappen konden tot voor kort hun status slechts formaliseren middels de Nationale Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. Dat was een redelijk lange weg, gekoppeld aan bepaalde procedures. Inmiddels is er een soort tussenweg ontstaan. Erfgoedgemeenschappen die wel als zodanig bekend willen zijn, maar niet meteen op de inventaris willen komen, bijvoorbeeld omdat ze geen zin hebben in de administratieve rompslomp, kunnen zich nu aanmelden voor het Netwerk Immaterieel Erfgoed Nederland. Dat is een lijst die weliswaar niet de zwaarte heeft van de officiële inventaris, maar die een traditie in ieder geval op de kaart zet. De Inventaris omvat nu 130 tradities en het Netwerk heeft daarnaast nog zo'n 100 aanvullingen. Het Netwerk kan ook een tussenoplossing zijn van waaruit toch de procedure naar de plaatsing op de Inventaris wordt opgestart. De instelling van het Netwerk is overigens niet zozeer het gevolg van mijn aanpak, maar meer een proces dat al onder Ineke in gang gezet was.'

'Als je een verschil in aanpak zou moeten aanduiden, dat geef ik wellicht de erfgoedbeoefenaars een nog grotere rol in het uitdragen van wat immaterieel erfgoed is en waar de verbintenis met onze huidige samenleving ligt. Ik zie onze taak in bepaalde opzichten ook als een soort doorgeefluik. Als er vragen vanuit de media bij ons binnenkomen over een bepaalde traditie, dan ga ik die vragen niet zelf beantwoorden, maar breng ik hen rechtstreeks in contact met de erfgoedbeoefenaars.'

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 98 09-04-18 12:13

Wat is het credo van het Kenniscentrum voor de toekomst?
'Dat is een variant op wat het altijd geweest is: Verbreding, Verdieping en Verbinding van immaterieel erfgoed. Dat is de missie van ons kennisinstituut. Het borgen van immaterieel erfgoed dient op een zo breed mogelijke schaal te geschieden. De instelling van het Netwerk helpt daar ook bij. Daarnaast kunnen wij de erfgoedgemeenschappen ondersteunen met onderzoek teneinde de tradities in de diepte nog meer inhoud te geven.'

'En tot slot de verbinding. Wij zijn een netwerkorganisatie. Daarin toont zich ook onze positie in het Nederlands Openluchtmuseum. De rol van musea in onze samenleving verandert. (Cultuur-) historische musea zijn niet meer uitsluitend bezig om het verleden te laten zien, maar veel meer om vanuit het verleden betekenis te geven aan het heden. Dat zien we ook aan de Canon van Nederland, die ook wordt gepresenteerd als een reflectie vanuit het nu. En zo kan ook immaterieel erfgoed van betekenis zijn voor musea. Erfgoedbeoefenaars kunnen in musea het podium vinden om de relevantie van erfgoed te duiden.'

Nog een persoonlijke wens?
'Er is natuurlijk nog veel te wensen en dat is maar goed ook. Als ik ergens voor zou moeten kiezen, zou ik willen dat er nog meer mensen kennis zouden nemen van onze tradities en van de rol die ze in onze geschiedenis hebben gespeeld en vandaag de dag en in de toekomst zullen blijven spelen. Laat iedereen ons dus maar volgen op onze website www.immaterieelerfgoed.nl en via social media, want er is nog volop werk aan de winkel.'

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 99 09-04-18 12:13

Van links naar rechts, achterste rij: Albert van der Zeijden, Saskia van Oostveen, Pieter van Rooij, Ineke Strouken, Robin Logjes. Voorste rij: Arie Koelemij en Ton Fischer.

KIEN_Ineke_binnenwerk.indd 100 09-04-18 12:13